

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра педагогіки, методики та менеджменту освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему

«Формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних
дисциплін в системі підвищенні кваліфікації»
(тема кваліфікаційної роботи)

Виконав: студент 2 курсу, групи ДОПН 24мг
спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки
(код і найменування спеціальності)

(підпис) / Сергій ВИРВИХВОСТ
(ім'я та прізвище)

Керівник (підпис) / Наталія БРЮХАНОВА
(ім'я та прізвище)

Рецензент (підпис) / Ганна КОРНЮШ
(ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

Завідувачка кафедри (підпис) / Наталія БРЮХАНОВА
(ім'я та прізвище)

Нормоконтроль (підпис) / Наталія БОЖКО
(ім'я та прізвище)

Секретар ЕК (підпис) / Наталія МУРИНОВИЧ
(ім'я та прізвище)

Харків – 2025 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра педагогіки, методики та менеджменту освіти
Рівень освіти другий (магістерський)
Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри

Наталія БРЮХАНОВА
(підпис, ініціали, прізвище)

“29” вересня 2025 року

З А В Д А Н Н Я

на кваліфікаційну роботу

другого (магістерського) рівня вищої освіти

студента ВИРВИХВОСТА Сергія Віталійовича

1. Тема: «Формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін в системі підвищенні кваліфікації»

затверджена наказом по академії № 4801-5/3664 від «06» жовтня 2025 р.

2. Термін здачі закінченої роботи «27» листопада 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи/проекту: Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та частково експериментально перевірити модель та організаційно-педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін в системі підвищення кваліфікації.

Об'єкт: професійно-педагогічна компетентність викладачів комп'ютерних дисциплін.

Предмет: модель формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін та організаційно-педагогічні умови її реалізації.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні засади формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін.

2. Розробити і теоретично обґрунтувати модель формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін та визначити організаційно-педагогічні умови її реалізації.

3. Частково експериментально перевірити компоненти моделі формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін ІТ курсів A-Level.

4. Зміст роботи/проекту (перелік питань, які належить розробити): методика формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін та організаційно-педагогічні умови її реалізації.

5.Перелік графічного матеріалу (презентаційний матеріал): презентація доповіді за результатами дослідження з використанням комп'ютерної презентаційної програми Power Point

6. Дата видачі завдання «29» вересня 2025 р.

Керівник

(підпис)

Наталія БРЮХАНОВА
(ім'я, прізвище)

Завдання прийняв до виконання

(підпис)

Сергій ВИРВИХВОСТ
(ім'я, прізвище)

**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН-ГРАФІК
виконання кваліфікаційної роботи**

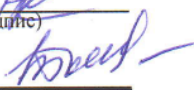
№ з/п	Назва етапів роботи та питань, які мають бути розроблені відповідно до завдання	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1	Проаналізувати теоретичні засади формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін.	15.10.2025	виконано
2	Розробити і теоретично обґрунтувати модель формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін та визначити організаційно-педагогічні умови її реалізації.	30.10.2025	виконано
3	Частково експериментально перевірити компоненти моделі формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін ІТ курсів A-Level.	15.11.2025	виконано

Студент

(підпис)

Сергій ВИРВИХВОСТ
(ім'я, прізвище)

Нормоконтроль

(підпис)

Наталія БОЖКО
(ім'я, прізвище)

РЕФЕРАТ

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна компетентність викладачів комп'ютерних дисциплін.

Предмет дослідження – модель формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін та організаційно-педагогічні умови її реалізації.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та частково експериментально перевірити модель та організаційно-педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін.

Основні завдання дослідження: 1. Проаналізувати теоретичні засади формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін. 2. Розробити та теоретично обґрунтувати модель формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін та визначити організаційно-педагогічні умови її реалізації. 3. Частково експериментально перевірити компоненти моделі формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін ІТ курсів A-Level.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні моделі формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін ІТ курсів A-Level.

Практична значущість дослідження полягає у можливості застосування розробленої методики формування професійно-педагогічної компетентності викладачів при викладанні інших спеціальних дисциплін у закладах вищої освіти та на курсах підвищення кваліфікації.

Комп'ютерні дисципліни, професійно-педагогічна компетентність, модель, методика, інноваційні технології навчання, педагогічний експеримент, організаційно-педагогічні умови, педагогічна система.

ABSTRACT

Work consists of the introduction, 3 sections, a conclusion, the list of the used sources – 141, one appendix, contains 13 tables, 3 drawings, total of pages – 126.

Object of research - professional-pedagogical competence of teachers of computer disciplines.

The subject of research - a model for the formation of vocational and pedagogical competence of teachers of computer disciplines and organizational and pedagogical conditions for its implementation.

The purpose of the research is to theoretically substantiate, develop and, in part, experimentally test the model and organizational and pedagogical conditions for the formation of vocational and pedagogical competence of teachers of computer disciplines.

Main tasks of the research: 1. To analyze theoretical principles of formation of vocational and pedagogical competence of teachers of computer disciplines. 2. To develop and theoretically substantiate the model of formation of professional-pedagogical competence of teachers of computer disciplines and to determine the organizational and pedagogical conditions of its realization. 3. Partially experimentally check the components of the model for the formation of the professional and pedagogical competence of the teachers of computer disciplines courses of IT-courses A-Level.

Scientific novelty of the research is based on theoretical substantiation of the model of formation of professional and pedagogical competence of teachers of computer disciplines of IT-courses A-Level.

The practical significance of the research is the possibility of applying the developed methodology of forming the teacher's professional and pedagogical competence while teaching other special disciplines in higher education institutions and in advanced training courses.

Key words: computer disciplines, professional-pedagogical competence, model, methodology, innovative technologies of teaching, pedagogical experiment, organizational-pedagogical conditions, pedagogical system.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН	13
1.1. Професійно-педагогічна компетентність викладачів комп'ютерних дисциплін як актуальна педагогічна проблема	13
1.2. Сутність і склад професійно-педагогічної компетентності викладача комп'ютерних дисциплін	15
1.3. Аналіз структури та рівня сформованості професійно важливих якостей викладачів комп'ютерних дисциплін	19
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН	27
2.1. Модель розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін та комплексний аналіз її складових	27
2.2. Умови педагогічного забезпечення розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін у процесі навчання	30
2.3. Підхід до розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін через процес самоосвіти	35
Висновки до розділу 2	44
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЧАСТИНА: ПЕРЕВІРКА КОМПОНЕНТІВ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ІТ-КУРСІВ A-LEVEL	46
3.1. Планування та організація експериментальної перевірки ефективності розробленої методики	46
3.2. Результати всебічного аналізу компонентів моделі формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін	48
Висновки до розділу 3	57
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТОК	70

ВСТУП

Сьогодні держава й суспільство висувають до шкіл та вищих навчальних закладів значно вищі вимоги. Модернізація та впровадження інновацій є ключовими напрямками, які дозволяють Україні стати конкурентоспроможним суспільством XXI століття та забезпечити гідний рівень життя громадян. Головними завданнями сучасної школи є розвиток здібностей кожного учня, формування соціально відповідальної та патріотично налаштованої особистості, здатної ефективно діяти в інформаційному, високотехнологічному та конкурентному середовищі.

Сучасна людина дедалі важче орієнтується в стрімкому потоці інформації та інновацій. Профілізація й інформатизація освіти, зовнішнє незалежне оцінювання, дистанційні форми навчання, зміна змісту освіти та підвищені вимоги до її якості – усе це характерні риси сучасної освітньої системи. Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах модернізації важливою функцією навчального закладу стає реалізація нових пріоритетів освітньої політики, підтримка педагогів у підвищенні професійної компетентності та науково-методичний супровід інноваційних процесів. Особливе значення набуває розробка сучасних підходів до організації навчально-методичної роботи, спрямованих на вдосконалення педагогічної майстерності.

Питання підвищення якості педагогічної діяльності досліджували В.І. Гінецинський, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, А.Е. Марон, О.М. Нікітін, В.О. Сластьонін, А.І. Щербаков та ін. Проблеми методичної роботи висвітлювали В.Г. Бикова, В.В. Дудніков, Н.Д. Іванов, В.М. Лизинський, Н.В. Немова, А.П. Ситник, В.І. Дружинін, Л.Ф. Спірін та ін. Організаційні аспекти методичної діяльності досліджували Р.І. Будникова, Л.П. Быстрова, В.І. Дружинін, С.Г. Воровщиков, Л.І. Дудіна, В.І. Звірєва, О.Н. Линчинська, І.Н. Орлова та ін.

Особлива увага останнім часом приділяється методичному супроводу інноваційної діяльності педагогів і навчальних закладів (О.М. Зайченко, О.І. Казакова, Т.О. Каплунович, М.М. Певзнер, Є.Є. Сергєєва, А.П. Тряпицина, Р.М. Шерайзіна, А.Г. Ширин).

Доступ до комп'ютерів і світової мережі відкриває нові можливості для індивідуалізації самостійної навчальної діяльності:

- спрощує пошук інформації завдяки онлайн-базам даних і електронним бібліотекам;
- дозволяє ефективно організовувати відібрані матеріали відповідно до міжнародних стандартів;
- сприяє розвитку мовних навичок через спеціальні навчальні платформи та програмне забезпечення;
- забезпечує дистанційну взаємодію між студентами та викладачами;
- створює можливості для занурення в іноземне мовне середовище;
- підтримує як індивідуальні, так і групові форми роботи;
- розвиває навички використання сучасних технологій, що є складовою всебічного розвитку особистості.

Використання ІТ у навчанні сприяє розвитку самоорганізованості студентів, проте роль педагога залишається ключовою: він допомагає визначати цілі, відбирати надійні матеріали та планувати час для виконання завдань.

Дослідження підтверджують, що потреба в організації навчально-методичної роботи залишається актуальною, але сучасні умови вимагають перегляду форм і змісту діяльності з урахуванням нових наукових підходів. Методична служба сучасного закладу освіти є важливим етапом розвитку системи навчально-методичної роботи.

Водночас, модернізація освіти та впровадження нових технологій створюють певні протиріччя:

- між потребою модернізації управління методичною роботою та відсутністю теоретичних основ такої модернізації;
- між підвищеними вимогами до педагогів і недостатньою науково-методичною підтримкою;
- між збереженням традиційних форм методичної роботи та незадоволеністю педагогів застарілими методами й змістом діяльності.

Аналіз актуальності й протиріч дозволив сформулювати проблему й тему дослідження: «Формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін в системі підвищення кваліфікації».

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна компетентність викладачів комп'ютерних дисциплін.

Предмет дослідження – модель формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін та умови її впровадження на організаційно-педагогічному рівні.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретично, розробити та частково перевірити експериментально модель і організаційно-педагогічні умови, які забезпечують розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін.

Гіпотеза дослідження: розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін курсів IT A-Level буде більш ефективним за умови:

- створення комплексу організаційно-педагогічних заходів, що забезпечують колективну, групову та індивідуальну роботу викладачів, стимулюють їх мотивацію та прагнення до самовдосконалення;
- інтеграції вирішення предметно-професійних завдань із методологічними, управлінськими, психолого-педагогічними та дослідницькими аспектами педагогічної діяльності;
- розробки та впровадження моделі професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін і системи її оцінювання.

Основні завдання дослідження:

1. Провести аналіз теоретичних основ формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін.
2. Розробити та теоретично обґрунтувати модель формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін і визначити організаційно-педагогічні умови її впровадження.

3. Частково експериментально перевірити окремі компоненти розробленої моделі на курсах IT A-Level.

Для реалізації поставлених завдань і перевірки гіпотези дослідження застосовувався комплекс методів:

1. Загальнонаукові методи: вивчення, аналіз, систематизація, порівняння та узагальнення наукових джерел, що висвітлюють проблему дослідження;

2. Емпіричні методи:

- діагностичні — анкетування, ранжування, бесіди;
- обсерваційні — педагогічне спостереження та самоспостереження;
- прогностичні — моделювання системи формування інформаційної культури та експертна оцінка отриманих даних;

3. Експериментальні методи: проведення педагогічного експерименту на діагностуючому, констатуючому та формуючому етапах; аналіз передового та масового педагогічного досвіду, оцінка результатів діяльності педагогів-новаторів;

4. Статистична обробка даних: визначення ефективності розробленої методики на основі експериментальних результатів.

Наукова новизна полягає у теоретичному обґрунтуванні моделі формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін курсів IT A-Level.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання розробленої методики для підвищення професійно-педагогічної компетентності викладачів інших спеціальних дисциплін у вищих навчальних закладах та на курсах підвищення кваліфікації.

Методологічна основа дослідження включає положення про реформування освіти, закріплені у нормативних документах; наукові положення про єдність пізнавальної та практичної діяльності, формування та розвиток особистості через діяльність; системно-структурний та особистісно-діяльнісний підходи, що дозволяють розглядати суб'єкт як цілісну систему взаємодіючих елементів;

концепцію розвивального навчання, яка забезпечує перетворення знань у життєві принципи та особистісні переконання.

Теоретична база дослідження ґрунтується на працях щодо єдності навчання та особистісного розвитку у вищій школі (С.І. Архангельський, А.А. Вербицький), безперервної освіти (С.В. Крисюк, А.І. Кузьмінський, С.О. Сисоєва), активності як форми діяльності (Л.С. Виготський, О.Н. Леонтьєв), структури діяльності (Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, О.Н. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн), педагогічної діяльності (Ф.М. Гоноболін, Н.В. Кузьміна, В.А. Козаков, О.Г. Мороз, В.А. Семиченко), структури особистості (О.О. Бодальов, О.В. Петровський, К.К. Платонов) та методичної підготовки викладачів спеціальних дисциплін (Н.О. Брюханова, С.У. Гончаренко, Р.С. Гуревич, О.Е. Коваленко).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН

1.1. Професійно-педагогічна компетентність викладачів комп'ютерних дисциплін як актуальна педагогічна проблема

Система освіти України перебуває на стадії реформування в умовах швидких змін світогляду, політичних і економічних структур, формування незалежної держави та відродження національної культури. Вища школа виконує ключове соціальне завдання держави: забезпечує розвиток інтелектуального потенціалу країни та готує висококваліфікованих фахівців для різних сфер економіки, науки та культури. Стратегічним напрямом є розширення доступу до якісної освіти, що вже реалізується через збільшення обсягів підготовки, оновлення спеціальностей і змісту освіти, а також створення сучасної інформаційної бази вищої школи. Важливою складовою є підвищення мобільності освіти, що забезпечується вдосконаленням інформаційного забезпечення, підвищенням якості навчання та використанням сучасних технологій.

Проблема якості освіти нерозривно пов'язана з кадровим забезпеченням навчальних закладів та підготовкою викладачів. Національна доктрина розвитку освіти підкреслює, що ефективна підготовка і підвищення кваліфікації педагогів і науково-педагогічних працівників є одним із ключових механізмів розвитку освіти та потребує першочергової уваги.

Викладачі залишаються центральною фігурою вищої школи, і тому їх підготовка відповідно до сучасних суспільних вимог є надзвичайно актуальною. Законодавчо визначено, що на педагогічні посади можуть претендувати лише особи з вищою освітою, які пройшли спеціальну педагогічну підготовку.

У зарубіжній педагогічній освіті професійно-педагогічну готовність часто визначають як сукупність компетенцій або систему знань і вмінь. Проте критерії оцінки рівня компетентності викладача на етапі завершення базової підготовки ще не достатньо обґрунтовані й не завжди відповідають чинним навчальним програмам,

хоча кваліфікаційно обґрунтований підхід до підготовки педагогів уже застосовується в багатьох ВНЗ.

Готовність викладачів комп'ютерних дисциплін до навчання є результатом професійно-педагогічної підготовки, яка включає опанування системою фахових знань і вмінь, володіння методикою навчання, формування особистої позиції щодо навчальної діяльності та морально-психологічну готовність до організації продуктивної праці студентів. Показники готовності викладача відображаються у моделях підготовки педагогічних кадрів і професійно-технічної компетентності.

Результативність професійної підготовки визначається не лише рівнем знань, а й змінами в особистості викладача, його інтелекті, досвіді та особистісних якостях. В останні роки оцінювання результативності професійної підготовки зміщується від кількісних показників до якісних, які відображають формування педагогічної свідомості викладачів.

Цілісність системи професійної діяльності викладачів забезпечується низкою дидактичних умов, серед яких: удосконалення змісту навчальних предметів; освоєння методик і способів розв'язування професійних завдань; активна участь студентів у прикладних завданнях; максимальне наближення навчальної діяльності до умов майбутньої професійної практики.

Професійно-педагогічна компетентність викладачів комп'ютерних дисциплін визначає готовність до організації навчально-виховного процесу і практично ототожнюється з професійною грамотністю. Психолого-педагогічна підготовка сприяє формуванню професійних умінь, комунікативних і методичних навичок, а також врахуванню соціально-психологічних аспектів професійної діяльності.

Розвиток професійно-педагогічної компетентності обумовлений об'єктивними і суб'єктивними факторами, зокрема універсальністю та науковістю освіти, професійною мобільністю викладача, гуманістичною спрямованістю підготовки та соціальним змістом освіти. Принципи психолого-педагогічної підготовки включають гуманізацію, фундаментальність, професіоналізацію, педагогізацію, психологізацію, ступеневість і технологічність, що забезпечує інтеграцію знань, умінь та професійного досвіду викладача.

Професійно-педагогічна компетентність передбачає оволодіння фундаментальними, психолого-педагогічними і дидактичними знаннями, розвиток професійних умінь, а також здатність застосовувати їх у нестандартних ситуаціях педагогічної діяльності. Важливу роль у цьому відіграє індивідуально-кооперативне навчання, де поєднується самостійна активна робота викладача та діяльність у малих групах із застосуванням активних методів: мозкового штурму, дискусій, рольових ігор, симуляцій, презентацій.

Особливу увагу приділяють розвитку психолого-педагогічної компетентності через інтеграцію змістового компонента, формування особистісних та професійних якостей, а також через використання ефективних дидактичних технологій. Зростаюча роль викладачів у технічних закладах освіти вимагає підвищення рівня їх професійно-педагогічної компетентності, що визначає ефективність навчально-виховного процесу та якість підготовки фахівців.

Основними завданнями є: наукове обґрунтування змісту технічних дисциплін, забезпечення наукового та навчально-методичного супроводу, розвиток педагогічної компетентності викладачів та удосконалення навичок управління навчально-виховним процесом. До пріоритетів належать: визначення соціально-мотиваційних факторів, методологічна переорієнтація змісту освіти на особистість студента, впровадження сучасних технологій навчання, максимальна реалізація інтелектуального і творчого потенціалу студентів, а також формування механізмів самонавчання і саморозвитку викладачів.

Удосконалення професійно-педагогічної компетентності викладачів стає ключовим чинником розвитку вищої технічної освіти та підвищення ефективності підготовки фахівців у сучасних соціально-економічних умовах.

1.2. Сутність і склад професійно-педагогічної компетентності викладача комп'ютерних дисциплін

Попри те, що в українській педагогічній науці поняття «компетентність» уже давно використовується, у багатьох випадках його зміст і досі трактується інтуїтивно

– переважно як показник високої професійної підготовки та кваліфікації фахівця. Водночас сфера його застосування постійно розширюється: термін використовують у державному управлінні, кадровій політиці, менеджменті, психодіагностиці, кваліметрії та інших галузях. Часто компетентність ототожнюють із компетенцією або ж протиставляють «психічним властивостям» особистості. До того ж немає єдиного тлумачення самого поняття та його взаємозв'язку з професіоналізмом, що робить необхідним уточнення змісту терміна, визначення структури професійно-педагогічної компетентності та її значення як характеристики особистості й діяльності педагога.

У тлумачних словниках компетенція та компетентність визначаються так:

- Компетенція (лат. *competo* – відповідати, підходити) трактується як визначене законом чи іншим нормативним документом коло повноважень органу або посадової особи, а також як обсяг знань і досвіду у певній сфері.
- Компетентний (лат. *competens* – належний) – це той, хто володіє ґрунтовними знаннями, авторитетністю, досвідом і має право ухвалювати рішення.
- Компетентність – поінформованість, обізнаність, авторитетність.

Проте знання та широка ерудиція – ще не повна характеристика компетентності, адже вона включає не лише інтелектуальну обізнаність, а й досвід, який проявляється як у практичній діяльності, так і в уміннях та навичках. Отже, компетентність має і змістовий (знання), і діяльнісний (уміння) компоненти.

Компетентність передбачає постійне оновлення інформації, уміння орієнтуватися в нових умовах, тобто здатність володіти актуальними та мобільними знаннями. Проте її сутність не зводиться до простого накопичення фактів. Вона означає готовність ефективно розв'язувати професійні завдання, використовуючи найдоцільніші методи відповідно до ситуації. Отже, важливими ознаками компетентності є гнучкість діяльності й уміння адаптувати способи роботи до конкретних обставин.

Ще однією ключовою характеристикою компетентного фахівця є критичне мислення — здатність обирати оптимальні рішення, відкидати неефективні та аргументовано оцінювати різні підходи.

Таким чином, основними рисами компетентності виступають:

1. мобільність знань;
2. гнучкість професійних дій;
3. критичність мислення.

Поняття «компетенція» і «компетентність» часто вживають як синоніми, проте між ними існує розмежування:

- компетенція – це наперед визначена вимога до рівня підготовки, певний «змістовий стандарт»;
- компетентність – сформована індивідуальна якість людини, тобто реальне володіння компетенцією та особистісне ставлення до діяльності.

У цьому сенсі компетентність не зводиться лише до знань, умінь і навичок, а є складним психічним явищем, що формується у процесі практики та самовдосконалення. Вона тісно пов'язана з професіоналізмом: якщо професіоналізм – це високий рівень оволодіння професійною діяльністю, то компетентність – ступінь прояву цього досвіду в межах виконуваних функцій.

Деякі дослідники вважають, що компетентність є базою професіоналізму, інші – що це частина інтелекту або результат ефективної освіти. Виділяють також загальну та професійну компетентність: перша пов'язана із загальним розвитком, друга – із професійною діяльністю.

У педагогічній психології компетентність розглядають як специфічну організацію знань, що забезпечує здатність приймати конструктивні рішення. Компетентність нерідко ототожнюють із певною «мудрістю» – умінням швидко актуалізувати знання, бачити ключові принципи та діяти ефективно.

Гуманістично орієнтовані психологи трактують прагнення до компетентності як одну з основних потреб людини: від відчуття власної спроможності залежить внутрішня мотивація до діяльності.

Подальші дослідження дозволили виокремити структуру професійно-педагогічної компетентності, що складається з:

- професійно-змістовного компоненту (теоретичні знання про людину та навчально-виховний процес);

- практично-діяльнісного компоненту (уміння застосовувати професійні знання);
- професійно-особистісного компоненту (якості та установки педагога як суб'єкта діяльності).

Серед критеріїв оцінювання компетентності вчителя називають: результати навчання, здатність до самоаналізу, рівень теоретичної підготовки, участь у нововведеннях, володіння методами педагогічного дослідження, професійну мовну культуру.

Компетентність часто плутають із здібностями, однак у психології ці поняття розмежовують. Компетентність – це прояв умінь і навченості, тоді як здібності – це потенціал, який визначає швидкість і якість формування компетенції. Успіх діяльності залежить не тільки від знань і навичок, а й від особистісних та інтелектуальних властивостей, зокрема швидкості мислення та здатності до навчання (IQ).

Для сучасної педагогіки вагомими є також індивідуальний стиль діяльності та гуманістична орієнтація мислення. Індивідуальний стиль передбачає характерні способи організації дій і мислення, що зумовлені особистими якостями педагога. Його формування потребує осмислення вимог професії та вибору найефективніших прийомів роботи.

У системі професійно-педагогічної компетентності важливими є також адаптивність, уміння поєднувати технократичні та гуманістичні підходи до навчання, здатність до самовдосконалення, творчість, уміння моделювати навчальний процес, висока комунікативна культура, навички роботи з інформацією та педагогічний менеджмент.

Отже, професійно-педагогічна компетентність – це інтегрована характеристика педагога, що поєднує знання, уміння, досвід і особистісні риси. Вона визначає рівень готовності до педагогічної діяльності, забезпечує її результативність і проявляється у стилі роботи викладача.

Її сутність полягає в умінні застосовувати наявні ресурси (знання, навички, педагогічні технології) доцільно, гнучко й ефективно, що в сучасних умовах передбачає використання інноваційних методів навчання.

1.3. Аналіз структури та рівня сформованості професійно важливих якостей викладачів комп'ютерних дисциплін

Для дослідження рівня професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін у технічних закладах освіти було проведено тестування педагогів, які працюють на ІТ-курсах A-Level у Запоріжжі, Кривому Розі, Одесі, Харкові та Херсоні. Перший етап роботи був спрямований на з'ясування ставлення викладачів до оцінювання власних професійно важливих якостей.

Досягнення поставленої мети передбачало виконання таких завдань:

1. Визначити рівень прояву у викладачів професійно значущих особистісних характеристик.
2. Порівняти ступінь вираження цих характеристик у педагогів із різним професійним стажем.
3. Визначити ієрархію професійно важливих якостей викладача.

Інструментом дослідження стала карта самодіагностики професійної діяльності, складена на основі параметрів, запропонованих Т. С. Поляковою [60] (Додаток А).

В опитуванні взяли участь 165 викладачів ІТ-курсів A-Level з п'яти міст. Для аналізу даних учасників було поділено на групи відповідно до тривалості педагогічного стажу:

- I група – до 5 років;
- II група – від 5 до 15 років;
- III група – понад 15 років.

Обробка отриманих результатів дала змогу окреслити такі узагальнені особливості професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін:

1. Морально-етичні характеристики виявилися найбільш вираженими в усіх групах. Обов'язковість, чесність, справедливість і дисциплінованість продемонстрували понад 60% викладачів. Чуйність, доброзичливість, ввічливість і тактовність найчастіше зазначали педагоги з I та III груп. У III групі 60% респондентів наголосили на високому рівні поваги до студентів. Натомість показники акуратності (приблизно 40%) і товариськості (30–39%) виявилися менш значущими.

2. Ставлення до праці значно відрізняється залежно від стажу: найвищі показники зафіксовано серед досвідчених викладачів (64%), найнижчі – у середній групі (38%). Відповідальність як важливу рису виокремили: 65% – у другій групі, 59% – у першій та 73% – у третій. Найсумліннішими вважають себе педагоги зі стажем понад 15 років (66%).

3. Інтелектуальні якості найкраще виражені в третій групі: уміння виділяти головне продемонстрували 65% (порівняно з 27% та 41% у першій та другій групах). Загальний рівень розвитку мислення в усіх групах є помірним.

4. Мовленнєві вміння також найбільш сформовані в досвідчених викладачів. Переконливість і культура мовлення отримали найвищі показники у третій групі (45% і 38%).

5. Вольові якості характеризуються стабільністю у всіх групах. Наполегливість яскраво проявлена майже в половині респондентів кожної групи. Уміння долати труднощі також виражене доволі високо, з максимумом у третій групі (56%).

6. Суспільна активність загалом низька. Невисокою є участь у діяльності виборчих органів та політичних партій. Найсильніше серед показників групи проявляється уміння працювати з людьми.

7. Мотиваційна сфера викладачів характеризується достатньою сформованістю. Найвищі оцінки отримали потреба у творчій діяльності та прагнення приносити користь суспільству – ці риси в тій чи іншій мірі зазначили близько 80% педагогів.

Карта самодіагностики дала змогу визначити рівень прояву професійно значущих якостей викладачів. Для оцінки адекватності самооцінки було використано

методики К. М. Левітана [57], що дозволило провести ранжування якостей «ідеального» та «реального» викладача комп'ютерних дисциплін. Узагальнені дані наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Структурована ієрархія професійно значущих рис викладача за підсумковими даними

Ранг	Особистісні риси «ідеального» викладача комп'ютерних дисциплін	Зміщення рангу	Узагальнені характеристики «реального» викладача комп'ютерних дисциплін
1	Відповідальність	-2	Самокритичність
2	Почуття обов'язку	0	Обов'язок
3	Цілеспрямованість	-6	Відповідальність
4	Професійна захопленість	-11	Доброзичливість
5	Чуйність	-3	Сумлінність
6	Доброзичливість	+2	Працьовитість
7	Тактовність	-3	Справедливість
8	Сумлінність	+3	Чуйність
9	Працьовитість	+3	Цілеспрямованість
10	Комунікабельність	-1	Тактовність
11	Чесність	-1	Товариськість
12	Справедливість	+5	Чесність
13	Уміння долати труднощі	-7	Ввічливість
14	Самокритичність	+13	Дисциплінованість
15	Обов'язковість	-2	Захопленість
16	Наполегливість	0	Наполегливість
17	Дисциплінованість	+3	Обов'язковість
18	Почуття власної гідності	0	Почуття власної гідності
19	Ввічливість	+6	Акуратність
20	Акуратність	+1	Здатність долати труднощі

Підсумкове впорядкування результатів порівняння рангів представлено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Впорядкування професійно важливих якостей викладачів комп'ютерних дисциплін
на основі порівняння рангів

Ранг	Характеристика якості «ідеального» викладача	Зміна рангової позиції
1	Самокритичність (14)	+13
2	Ввічливість (19)	+6
3	Справедливість (12)	+5
4	Сумлінність (8)	+3
5	Працьовитість (9)	+3
6	Дисциплінованість (17)	+3
7	Доброзичливість (6)	+2
8	Акуратність (20)	+1
9	Обов'язок (2)	0
10	Наполегливість (16)	0
11	Почуття власної гідності (18)	0
12	Товариськість (10)	-1
13	Чесність (11)	-1
14	Відповідальність (1)	-2
15	Обов'язковість (15)	-2
16	Чуйність (5)	-3
17	Тактовність (7)	-3
18	Цілеспрямованість (3)	-6
19	Уміння долати труднощі (13)	-7
20	Захопленість (4)	-11

З аналізу даних, наведених у таблиці 1.1, можна побачити, що деякі особистісні якості викладачів мають однакові ранги. Зокрема, обов'язок посідає 2-ге місце, а наполегливість – 16-те. Частина характеристик «ідеального» викладача та усереднені показники «реального» педагога виявилися досить близькими (відхилення становить лише один–два ранги). До них належать чесність, товариськість, акуратність, доброзичливість, відповідальність і обов'язковість.

Разом із тим помітно, що викладачі комп'ютерних дисциплін надають високого значення захопленості, визначаючи їй 4-й ранг, хоча в самооцінці ця якість опинилася на 15-й позиції. Аналогічна ситуація спостерігається щодо вміння долати труднощі, яке теоретично оцінено як важливе (13-й ранг), але на практиці виявляється недостатньо сформованим. Подібні розбіжності характерні також для чуйності та цілеспрямованості.

Натомість окремі риси власної професійної діяльності викладачі оцінюють вище, ніж очікується від «ідеального» педагога технічного профілю. Це стосується таких якостей, як дисциплінованість, ввічливість, справедливість, працьовитість і сумлінність.

Як свідчать результати, подані в таблиці 1.2, респонденти виокремили такі провідні особистісні характеристики «реального» викладача комп'ютерних дисциплін:

1. самокритичність;
2. ввічливість;
3. справедливість;
4. сумлінність;
5. працьовитість;
6. дисциплінованість;
7. доброзичливість;
8. акуратність.

На нашу думку, така система пріоритетів значною мірою відповідає сучасним вимогам, що висуваються до викладачів не лише комп'ютерних дисциплін, а й усього освітнього середовища загалом.

Наступним етапом було визначення адекватності самооцінки педагогів, результати чого подано в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Відповідність самооцінки викладачів комп'ютерних дисциплін реальному рівню їхніх професійно-значущих якостей

Самооцінка				
Значно занижена	Незначно занижена	Адекватна	Незначно завищена	Значно завищена
$R < 0,3$	$0,3 \leq R < 0,4$	$0,4 \leq R \leq 0,6$	$0,6 < R \leq 0,8$	$R > 0,8$
12,8%	36,3%	30,6%	12,4%	7,9%
Неадекватна	Умовно адекватна			Неадекватна

Відповідність самооцінки викладачів комп'ютерних дисциплін реальному рівню їхніх професійно-значущих якостей:

$$R = 1 - \frac{6 \sum d_i^2}{n(n^2 - 1)} \quad (1.1)$$

де: R – число, що відображає рівень самооцінки; d_i – різниця рангових величин;

n – кількість рангів (у нас $n=20$); $\sum d_i^2$ – сума квадратів різниць рангових величин [31].

На даному етапі дослідження з усього спектру особистісних якостей було відібрано 20 ключових, які пропонувалося оцінити викладачам шляхом їх ранжування. Найефективніший спосіб підвищення професійно-педагогічного та виховного потенціалу викладачів, а також формування здатності проявляти соціальну і вольову активність, полягає у впливі на їх мотиваційну сферу. Світогляд викладачів щодо обраної професії, ставлення до навчального процесу та розуміння його глибинного змісту визначає умови формування у них потреби у розвитку інтелектуальному, культурному, моральному та фізичному.

На наш погляд, ядро післядипломної підготовки викладача комп'ютерних дисциплін технічного закладу складають знання з основ теорії вищої освіти, психології, методології та технології наукових досліджень. Цю частину навчання слід вважати обов'язковою для всіх викладачів інженерно-технічного профілю.

Варіативна складова професійно-педагогічного удосконалення має враховувати індивідуальні інтереси та схильності викладача. В її структурі можна виділити два головні блоки: технологічні знання та соціально-педагогічні уміння, які спираються на психологічні та фізіологічні аспекти. На основі цього формується індивідуальний стиль діяльності кожного викладача, що й є ключовою метою педагогічної підготовки.

Підсумовуючи, слід зазначити:

1. Було створено ієрархію професійно значущих якостей особистості «ідеального» викладача комп'ютерних дисциплін технічного закладу освіти.

2. Встановлено рівень адекватності самооцінки викладачами власних професійно значущих якостей.

3. Виявлено, які професійно значущі якості змінюються найбільше з ростом педагогічного стажу, зокрема: працьовитість, самокритичність, справедливість, потреба у творчості, вміння долати труднощі.

4. Окреслено інваріантну та варіативну складові професійно-педагогічної компетентності викладача комп'ютерних дисциплін.

Висновки до розділу 1

1. Удосконалення професійно-педагогічної компетентності (ППК) викладачів комп'ютерних дисциплін є актуальним завданням для технічної освіти. Це обумовлено як державними вимогами до рівня технічної освіти загалом, так і специфічними вимогами до фахівців з комп'ютерною освітою. Такі вимоги охоплюють різні аспекти професійної діяльності та передбачають здатність адаптуватися до ринку праці, безперервно навчатися і ефективно вирішувати завдання предметної підготовки.

2. Вимоги до діяльності викладачів комп'ютерних дисциплін зростають. До ключових з них належать: зміна ролі викладача з наставника на організатора самостійного навчального пізнання студентів та їх взаємодії; трансформація стилю педагогічного мислення з технократичного на гуманістичний; переосмислення змісту традиційних комп'ютерних дисциплін; впровадження нових технологій навчання; формування ціннісних орієнтацій; знання методологічних засад педагогіки; розвиток стійких навичок самонавчання.

3. Узагальнено вимоги до викладача комп'ютерних дисциплін можна виразити через інтегративний критерій: педагогічна майстерність, комунікативна компетентність та володіння сучасними технологіями. Відповідність професійної кваліфікації викладача цьому критерію визначає рівень його ППК, яка є інтегральною характеристикою професійної діяльності. ППК об'єднує досвід, теоретичні знання, практичні навички та значущі особистісні якості викладача і характеризується складною багаторівневою структурою психічних рис, до ключових з яких відносяться мобільність, гнучкість та критичність мислення.

4. Аналіз досліджень педагогічної праці дозволив уточнити сутність ППК, її зміст та структуру. Структурування ППК здійснено на основі аналізу діяльності викладача та виділення таких блоків:

- Особистісний блок – властивості особистості викладача, що визначають стійкі риси поведінки та обмеження у діяльності;
- Інтелектуальний блок – навички, що передбачають раціоналізацію мислення, знання загальних правил дій та самоконтроль;
- Функціонально-предметний блок – здібності, які забезпечують орієнтацію у педагогічній діяльності та виконання її завдань;
- Адаптивний блок – формування індивідуального стилю діяльності та зміна стилю мислення викладача.

5. Виявлено ієрархію професійно значущих якостей «ідеального» викладача комп'ютерних дисциплін, які входять до структури ППК і значно впливають на її розвиток. Проведено порівняльний аналіз прояву цих якостей у викладачів з різним педагогічним стажем. З'ясовано, що значущість окремих якостей змінюється з досвідом: деякі прояви підвищуються, інші – знижуються, але рівень компетентності визначається комплексним поєднанням усіх якостей.

6. Для ефективного вирішення завдань комп'ютерної освіти необхідно забезпечити оптимальне функціонування всіх її елементів. Вибір ефективних педагогічних технологій, спрямованих на професійно-творчу підготовку фахівця, багато в чому залежить від рівня професійно-педагогічної культури викладачів. Тому особливо важливим є аналіз практики, розробка теоретичних засад розвитку ППК, а також методів і конкретних прийомів її формування.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН

2.1. Модель розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін та комплексний аналіз її складових

Одним із ключових напрямів підвищення якості підготовки спеціалістів є розробка їхніх моделей. Перші дослідники виходили з аналізу реальної виробничої діяльності, розбиваючи її на функціональні елементи та визначаючи знання й уміння, необхідні для їх виконання (Н.Ф. Тализіна, Л.Г. Таукач, Ю.Ф. Чубук). Ці підходи сприяли вдосконаленню змісту навчання, проте експериментально виявили невідповідність між потребами виробництва та підготовкою спеціалістів. Було запропоновано включати в навчальні плани нові дисципліни та курси, що охоплюють теорію науки, соціальну психологію та методологію діяльності, що стало першими кроками у розгляді спеціаліста як системи.

Системний підхід дозволив виділити предметний, функціональний і історичний аспекти підготовки спеціаліста. Предметний аспект фокусується на компонентах процесу підготовки та зв'язках між ними. Функціональний аспект виявляє причинно-наслідкові зв'язки всередині підсистем та рівень адаптації спеціаліста до зовнішнього середовища. Історичний аспект дозволяє відстежувати динаміку процесів та проводити генетичний і прогностичний аналіз.

При моделюванні підготовки спеціаліста застосовуються два основні підходи: формування знань і формування діяльності. Перший підхід переважає у практиці та зосереджується на зв'язку фундаментальних предметів із професійними, використанні наскрізних програм та імітаційних ділових ігор. Другий, діяльнісний підхід, враховує контекст засвоєння знань у професійній діяльності, орієнтуючись на типові професійні завдання та функції знань. Його теоретичними основами є

діяльнісна природа психіки та поетапне формування розумових дій (Л.С. Виготський, А.Н. Леонтьєв, П.Я. Гальперін).

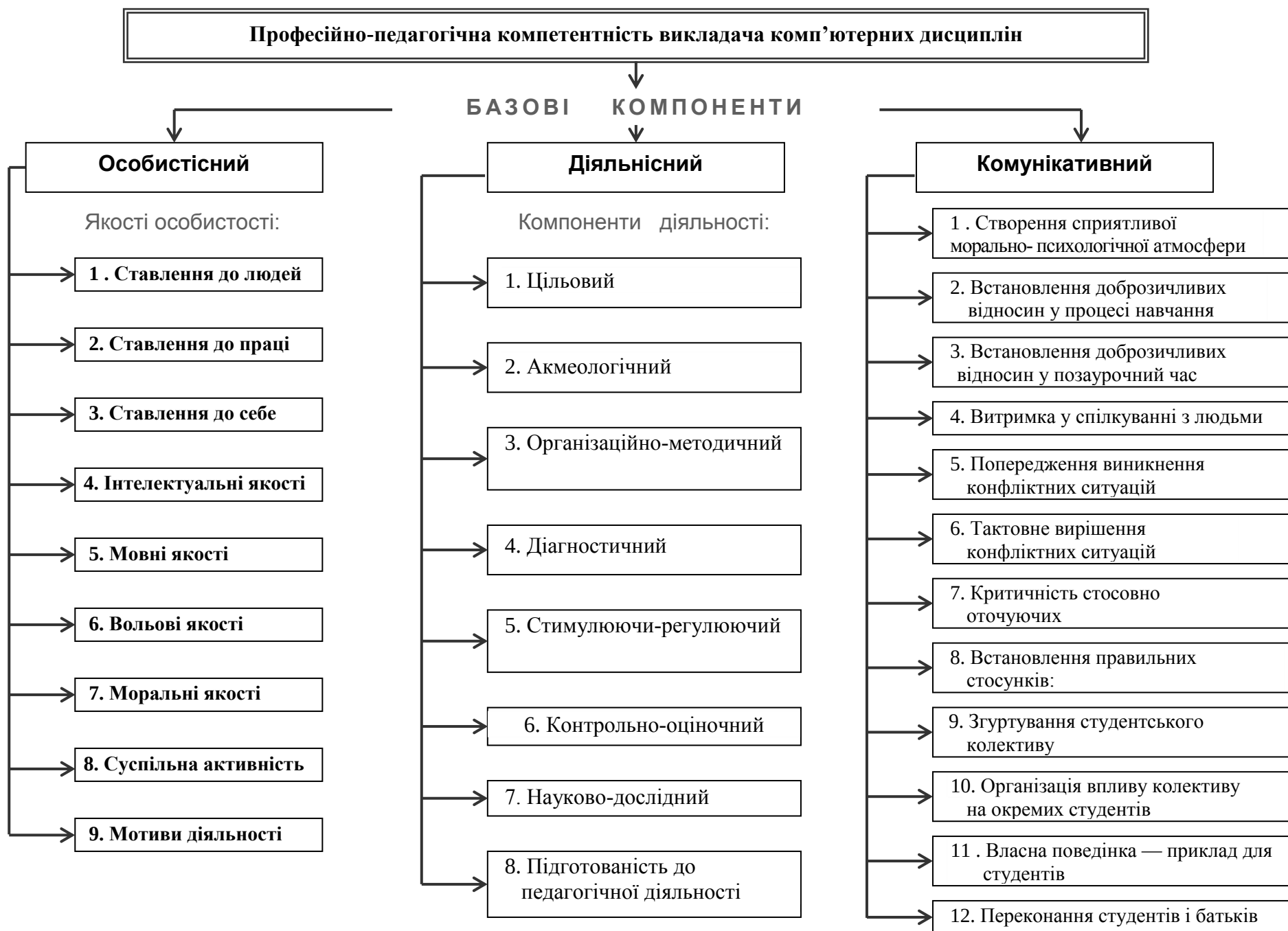
Формування моделі спеціаліста передбачає визначення призначення, створення профілю та формування кваліфікації. При цьому необхідно уточнити поняття «спеціаліст», «праця», «діяльність» та «кваліфікація». Розробка моделей передбачає аналіз особистісних якостей, пізнавальних та професійних умінь, їх взаємодію та функції у становленні цілісної особистості.

У науковій літературі виділяють декілька типів моделей: психограма, професіограма, мінімальна освітня програма, державний стандарт, кваліфікаційна характеристика та модель діяльності. Вони охоплюють різні етапи підготовки і професійної діяльності спеціаліста, від профорієнтації та навчання до професійної адаптації та мобільності. Модель діяльності та державний стандарт є найбільш складними, а кваліфікаційна характеристика виступає базовою для розробки інших моделей.

Модель професійно-педагогічної компетентності (ППК) викладача комп'ютерних дисциплін створена на основі компетентнісного підходу, що враховує знання, уміння, навички, досвід емоційно-ціннісного ставлення та методологічну культуру. Компетентнісний підхід спрямований на організацію навчально-пізнавальної діяльності з метою реалізації принципів гуманізації, демократизації, інтеграції та фундаменталізації знань.

Особистісний блок ППК діагностується через самооцінку викладачами своїх особистісних якостей (товариськість, доброзичливість тощо) та комунікативного компонента (детальніше – у додатку А).

Рис. 2.1. Модель професійно-педагогічної компетентності викладача комп'ютерних дисциплін.

Особистісний блок професійно-педагогічної компетентності включає в себе формування доброзичливих стосунків із студентами та створення сприятливої морально-психологічної атмосфери.

Інтелектуальний блок моделі ППК охоплює шість розділів діагностичної карти. До особистісних якостей викладача, що визначають цей блок, належать самостійність, логічність, гнучкість, системність та послідовність мислення, здатність виділяти головне тощо. У підготовленості до педагогічної діяльності враховуються науковий кругозір та загальна культура, у цільовому компоненті – здатність визначати дидактичні та виховні цілі. Змістовий компонент передбачає проведення творчої теоретичної роботи, опанування різних форм підвищення професійної компетентності. Діагностичний компонент включає аналіз педагогічної ситуації, передбачення результатів навчально-виховного впливу та поведінки студентів. Комунікативний компонент охоплює налагодження ефективних взаємин із колегами, адміністрацією та батьками, а також організацію впливу колективу на студентів. У сфері науково-дослідної компетентності оцінюються знання етапів педагогічного дослідження.

Функціонально-предметний блок моделі ППК визначається через підготовленість до педагогічної діяльності, включаючи знання теорії предмета та його зв'язків з іншими дисциплінами. Цільовий і діагностичний компоненти педагогічної діяльності повністю відображаються у функціонально-предметному блоці. Змістовий компонент включає освоєння нових підручників, знань педагогіки та психології, інноваційних методик і педагогічного досвіду. Організаційно-методичний та контрольний-оціночний компоненти також діагностують цей блок. Володіння методами педагогічних досліджень відображає ступінь опанування функціонально-предметного блоку з орієнтацією на наукову діяльність.

Адаптивний блок відображає здатність викладача до освоєння професії та інтеграції у систему цінностей колективу. Здатність до адаптації проявляється у самооцінці особистісних якостей, у комунікативних, організаційно-методичних та контрольний-оціночних компонентах педагогічної діяльності.

Програма підвищення професійно-педагогічної компетентності викладача комп'ютерних дисциплін включає кілька розділів, які безпосередньо або

опосередковано впливають на різні блоки ППК. Наприклад, вивчення теорії вищої освіти впливає на особистісний, інтелектуальний і функціонально-предметний блоки, а також сприяє адаптивним здібностям викладача.

На основі аналізу наукових досліджень у сфері моделювання професійно-педагогічної компетентності можна зробити такі висновки:

1. Виявлено різні підходи до розробки моделі спеціаліста (системний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний), що дозволило створити модель ППК викладача комп'ютерних дисциплін.

2. Визначено структурні блоки ППК викладача технічного закладу освіти: особистісний, інтелектуальний, функціонально-предметний та адаптивний.

3. Установлено взаємозв'язки між моделлю ППК і діагностикою її складових.

4. Обґрунтовано освітні заходи, спрямовані на підвищення рівня професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін інженерно-технічних навчальних закладів.

2.2. Умови педагогічного забезпечення розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін у процесі навчання

Аналіз наукових джерел і дисертаційних досліджень показав, що для визначення педагогічних умов можуть застосовуватися різні підходи та теорії. Проте найбільш комплексне вирішення цього завдання забезпечує системний підхід, який ґрунтується на концепції педагогічної системи.

У даному дослідженні під терміном «умова» розуміється філософська категорія, що описує «ставлення об'єкта до зовнішніх явищ, без яких його існування неможливе. Об'єкт постає як щось обумовлене, а умова – як відносно зовнішній елемент об'єктивного середовища. На відміну від причини, яка безпосередньо викликає явище чи процес, умови формують середовище, в якому вони виникають, існують і розвиваються» [70, с.497].

Важливо відразу відокремити поняття «умова» від «фактору», оскільки їх часто плутають. Фактор (лат. *factor* – «той, що робить») виступає як рушійна сила певного процесу, явища або як причина, що визначає його характерні ознаки. Якщо відсутність умови робить існування об'єкта неможливим, то відсутність фактора не призводить до його зникнення. Така точність у визначенні «умови» визначає необхідність першочергового завдання – вибору методологічного підходу до виділення педагогічних умов розвитку професійно-педагогічної компетентності (ППК) викладачів комп'ютерних дисциплін. Другим завданням є визначення мінімального та достатнього набору педагогічних умов.

Оскільки предметом дослідження є методика розвитку ППК викладачів комп'ютерних дисциплін із застосуванням інноваційних технологій, необхідно встановити умови, без яких така методика не може існувати. Якщо процес розвитку ППК є педагогічним, тобто відбувається в педагогічному середовищі – педагогічній системі (ПС), то умови його функціонування є педагогічними. З огляду на те, що практичні заняття відбуваються у рамках педагогічної системи, доцільним є використання системного підходу. Згідно з Н.В. Кузьміною [44], будь-який педагогічний процес розглядається як система, що складається з взаємозалежних структурних і функціональних елементів, підпорядкованих цілям освіти та виховання.

Структурні компоненти ПС – це її базові характеристики, що відрізняють педагогічну систему від непедагогічних. До них Н.В. Кузьміна відносить: мету існування ПС; навчальну та наукову інформацію як предмет засвоєння; засоби, методи і форми педагогічного впливу; учнів, що потребують освіти; педагога, який володіє знаннями, засобами комунікації та психологічною компетенцією [44, с.10–12].

І.Б. Васильєв уточнив цю структуру, виділивши шість компонентів: 1) мета освіти та її еталон; 2) зміст освіти; 3) способи навчання й виховання; 4) учень; 5) педагог; 6) результат освіти. Ці елементи взаємопов'язані через професійно-педагогічне спілкування та управлінські механізми.

На основі цих положень визначено педагогічні умови розвитку ППК викладачів комп'ютерних дисциплін у навчальному процесі, що ґрунтуються на системному

підході. Кожен структурний компонент ПС розглядається як умова підготовки та проведення практичних занять.

1. Мета ПС – перша педагогічна умова: викладач має усвідомлено ставити мету розвитку власної ППК у процесі навчання. Мета виступає системоутворюючим фактором, що визначає інші умови та напрями діяльності викладача.

2. Зміст освіти – друга умова: визначення змісту дисциплін, що сприяють ефективному розвитку ППК. Це, зокрема, такі курси як «Комутація в локальних мережах», «Структуровані кабельні системи», «Маршрутизація в IP мережах», «Технології глобальних мереж», «Безпека комп'ютерних мереж і систем». Зміст дисциплін має враховувати індивідуальні особливості студентів, їхні здібності та потенційні можливості, забезпечуючи розвиток професійної компетентності кожного.

3. Учень (студент) – третя умова: активна участь студентів у оцінюванні ППК викладача через спеціальні діагностичні картки, що дозволяють систематично відслідковувати стан розвитку компетентності.

4. Педагог – четверта умова: викладачі повинні усвідомлювати значимість розвитку власної ППК та володіти методиками самовдосконалення. Важливі особистісні якості: відповідальність, гуманістична позиція, творче мислення, здатність до інновацій у педагогічній діяльності. Найбільш підготовленими є викладачі спеціальних дисциплін, які володіють теоретичними знаннями та практичними навичками.

5. Способи педагогічної діяльності – п'ята умова: наявність методики розвитку ППК із чітко визначеними методами, засобами та формами взаємодії викладача й студентів. Принципи методики включають: створення сприятливого психологічного клімату, індивідуалізацію навчання, застосування інноваційних технологій і андрагогічних підходів.

6. Результат – шоста умова: чітко визначені критерії й показники розвитку ППК викладачів. Критерії оцінюються через конкретні показники та відповідні діагностичні процедури.

7. Професійно-педагогічне спілкування – сьома умова: ефективне суб'єкт-суб'єктне спілкування викладачів і студентів у контексті особистісно-орієнтованого

підходу. Створення доброзичливої атмосфери, встановлення індивідуального контакту та використання різних стилів педагогічного спілкування сприяють реалізації цієї умови.

Для ефективного виконання цієї умови як студент, так і викладач повинні чітко розуміти ключові етапи педагогічного спілкування:

1. Прогностичний етап – моделювання педагогом майбутньої взаємодії з навчальною групою або іншою аудиторією під час підготовки до занять.
2. Початковий період спілкування – організація безпосередньої взаємодії з групою на початку навчального процесу.
3. Етап управління – регулювання і координація педагогічного спілкування в процесі його розвитку.
4. Аналітичний етап – оцінка ефективності проведеного спілкування та планування майбутніх взаємодій [53, с.88].

Важливо, щоб спілкування було суб'єкт-суб'єктним, тобто студент розглядався як рівноправний учасник процесу. Досягти цього можливо лише за умови демократичного стилю педагогічної діяльності. На відміну від нього, авторитарний стиль передбачає суб'єкт-об'єктне спілкування, де студент є пасивним отримувачем інформації. Отже, для викладача комп'ютерних дисциплін критично важливо володіти суб'єкт-суб'єктним стилем взаємодії зі студентами.

Управління педагогічною системою, що включає реалізацію всіх її функцій, є невід'ємною частиною її функціонування. Тому восьмою педагогічною умовою є організація управління розвитком професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін із застосуванням інноваційних технологій та на основі гуманістичної парадигми.

Гуманістична парадигма освіти передбачає орієнтацію навчання на розвиток особистості студента, врахування її індивідуальних психологічних та біопсихічних особливостей, а також формування професійно значущих компетентностей. Водночас вона передбачає свободу педагога у власному професійному та особистісному розвитку. Свобода визначається як усвідомлена необхідність і проявляється у виборі шляхів розвитку та форм професійної діяльності.

Для перевірки повноти виділених педагогічних умов доцільно скласти таблицю відповідності між цими умовами та компонентами педагогічної системи. Як показує таблиця 2.1, усі виділені умови забезпечують існування всіх структурних елементів педагогічної системи. Це дозволяє стверджувати про їхню системну цілісність та достатність, адже наявність всіх компонентів ПС є необхідною і достатньою для її функціонування.

Висновок: застосування системного підходу для визначення педагогічних умов розвитку ППК викладачів комп'ютерних дисциплін дозволило виділити комплекс умов, який має системну цілісність і є достатнім та необхідним для створення та ефективного функціонування педагогічної системи.

Таблиця 2.1

Взаємозв'язок між структурними елементами педагогічної системи та виділеними педагогічними умовами формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін у навчальному процесі

Структурний елемент педагогічної системи	Відповідна педагогічна умова
1	2
1. Мета освіти	1. Чітке визначення викладачем комп'ютерних дисциплін мети розвитку власної професійно-педагогічної компетентності в процесі навчання на ІТ-курсах A-Level.
2. Зміст освіти	2. Вибір змісту навчальних дисциплін, який дозволяє максимально ефективно формувати професійно-педагогічну компетентність викладача комп'ютерних дисциплін.
3. Студент (учень, слухач)	3. Оцінка студентами рівня професійно-педагогічної компетентності викладача під час занять із застосуванням спеціально розроблених діагностичних карт.
4. Педагог (інженер-педагог)	4. Наявність педагогів, які усвідомлюють значущість розвитку власної компетентності та володіють методиками самовдосконалення для всіх її компонентів.
5. Методи навчання та виховання	5. Розроблена методика розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін із використанням інноваційних технологій, що включає необхідні методи, засоби та форми взаємодії з студентами.
6. Результат навчання та продукт освіти	6. Формування чітких критеріїв і показників для оцінки рівня розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін.

7. Спілкування	7. Здійснення суб'єкт-суб'єктного спілкування між викладачем
----------------	--

Продовження табл. 2.1

1	2
	і студентами в умовах особистісно-орієнтованого підходу під час вивчення комп'ютерних дисциплін.
8. Управління	8. Організація управління процесом формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін із застосуванням інноваційних технологій на основі гуманістичної парадигми.

1. Перевірка повноти виділених педагогічних умов через встановлення відповідності між цими умовами та компонентами педагогічної системи показала, що умови дійсно мають достатню повноту та характеризуються системною цілісністю.

2. Виділені педагогічні умови охоплюють не лише структурні елементи педагогічної системи, а й такі її прояви, як процеси спілкування та управління. При цьому спілкування під час підготовки та проведення занять має суб'єкт-суб'єктний характер, а управління навчальним процесом ґрунтується на гуманістичній парадигмі, що виступає як всебічна основа діяльності викладача.

3. Для найбільш ефективного формування цих педагогічних умов розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача комп'ютерних дисциплін визначено низку навчальних дисциплін: «Комутація в локальних мережах», «Структуровані кабельні системи», «Маршрутизація в IP мережах», «Технології глобальних мереж», «Безпека комп'ютерних мереж і систем», «Лабораторія електроніки й робототехніки», а також факультативи з кібербезпеки.

2.3. Підхід до розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін через процес самоосвіти

Педагогічна кваліфікація викладача комп'ютерних дисциплін визначається рівнем його готовності до педагогічної діяльності та характеризується сформованістю системи знань, умінь і навичок, а також рівнем розвитку професійно значущих особистісних якостей, що забезпечують ефективність викладацької діяльності. Тому

процес підвищення психолого-педагогічної та методичної підготовки викладача слід розглядати як безперервний процес, який включає як організовані форми навчання, так і активну самоосвітню діяльність. Самоосвіта може виступати одночасно як самостійна система і як складова частина системи підвищення кваліфікації. Методика самоосвіти передбачає три етапи: ознайомчий (пропедевтичний), базовий та етап удосконалення. Тому важливо досліджувати зміст і структуру самоосвітньої діяльності на кожному з цих етапів.

Детальніше розглянемо специфіку та функціональну структуру педагогічної самоосвіти викладачів комп'ютерних дисциплін у процесі підвищення їх професійної кваліфікації. Системний підхід до вивчення педагогічної самоосвіти передбачає розгляд її в тісному взаємозв'язку з іншими елементами педагогічної діяльності як відображення об'єктивних потреб та суперечностей у діяльності викладача.

Якщо визначати функцію як сукупність повторюваних завдань, що задовольняють певну потребу, педагогічну самоосвіту слід розглядати як специфічну функцію або компонент педагогічної діяльності. Дослідження у сфері педагогіки (Н.В. Кузьміна, Ю.М. Кулюткін та ін.) виокремлюють такі функціональні компоненти діяльності: гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний та організаторський.

Зокрема, гностичний компонент охоплює дії, пов'язані з накопиченням нових знань про цілі педагогічної системи, способи їх досягнення, характеристики суб'єктів і об'єктів педагогічного впливу, а також про психологічні особливості учнів і колег. Він включає здатність здобувати знання на основі аналізу власної діяльності та адаптувати її під нову інформацію [70, с.17].

Зміст педагогічної самоосвіти викладачів комп'ютерних дисциплін відповідає гностичному компоненту педагогічної діяльності, тобто на всіх етапах підвищення кваліфікації самоосвітня діяльність реалізує гностичну функцію та впливає на всі інші компоненти педагогічної роботи.

Викладач проходить період адаптації до професійної діяльності, після чого повністю включається в педагогічну практику. У системі неперервного підвищення кваліфікації можна виділити етапи початкової, базової підготовки та удосконалення психолого-педагогічних і методичних навичок. Кожний етап вирішує специфічні

завдання: адаптація до нових умов, компенсація недоліків у знаннях та навичках, набуття нових компетентностей, розвиток пізнавальних здібностей. Дослідження показують, що вирішальним у досягненні цих цілей є саме самоосвітня діяльність. Організовані форми навчання лише спрямовують і впорядковують цей процес, при необхідності включаючи елементи управління ним.

На всіх етапах підвищення кваліфікації педагогічна самоосвіта є основним і тривалим елементом системи безперервного розвитку викладача. Вона виконує гностичну функцію, а залежно від конкретних завдань також реалізує адаптивну, компенсаторну, інформаційну та розвивальну функції.

Педагогічна самоосвіта сприяє самостійному здобуттю знань у спеціальній галузі та у сферах психології, педагогіки і методики викладання, що підвищує професійну компетентність викладача.

У структурі самоосвіти виділяють:

- суспільно-політичну, що передбачає самостійне вивчення соціально-політичних процесів та пріоритетів держави;
- спеціальну, спрямовану на вдосконалення комп'ютерних знань, освоєння новітніх технологій та обладнання;
- загальнокультурну, що передбачає розширення кругозору та підвищення загальної освіченості;
- педагогічну, спрямовану на здобуття знань і умінь у педагогіці, психології та методиці викладання.

Аналіз особливостей педагогічної діяльності викладачів комп'ютерних дисциплін дозволяє визначити основні дидактичні цілі, зміст, функції, джерела і методи самоосвіти. Синтез цих елементів подано у таблицях 2.2 і 2.3.

Таблиця 2.2

Головні дидактичні цілі, навчальний зміст, методичні підходи та джерела педагогічної самоосвіти для викладачів комп'ютерних дисциплін

Елементи самоосвіти	Зміст елемента
1	2
Основні дидактичні цілі	- Ознайомлення з базовими знаннями з психології та педагогіки.

1	2
	- Поглиблення психолого-педагогічних знань і опанування методики викладання. - Підвищення компетентності у сфері комп'ютерних дисциплін. - Вивчення сучасних проблем педагогіки виробництва, психології та методики навчання. - Опанування нових підходів у розвитку та організації виробничих процесів.
Зміст педагогічної самоосвіти	- Набуття, поглиблення та систематизація знань у педагогіці і психології. - Поглиблення та розширення знань з комп'ютерних дисциплін. - Удосконалення методичної майстерності викладача.
Методи педагогічної самоосвіти	- Вивчення та аналіз наукової та методичної літератури. - Оволодіння передовим педагогічним досвідом. - Творча діяльність та науково-дослідна робота. - Використання різноманітних методичних рекомендацій, у тому числі електронних ресурсів, та освоєння нових педагогічних технологій. - Інші відповідні методи.
Джерела педагогічної самоосвіти	- Літературні: суспільно-політичні, психолого-педагогічні, методичні, спеціальні та художні джерела. - Технічні засоби інформації, Інтернет, лекції, доповіді тощо. - Практичний педагогічний та виробничий досвід окремих викладачів.

На підставі аналізу наукових досліджень у сфері професійної педагогіки та психології можна виділити три етапи підвищення педагогічної кваліфікації викладачів комп'ютерних дисциплін у технічних закладах освіти: ознайомлювальний (пропедевтичний), основний (базовий) та етап удосконалення. Для кожного з цих етапів визначено специфічні завдання, що вирішуються у процесі підвищення кваліфікації. Крім того, питання самоосвіти розглядаються в контексті концепції безперервної освіти та підвищення кваліфікації фахівця, що визначені національною доктриною розвитку освіти в Україні. Це дозволяє зробити висновок, що педагогічна самоосвіта викладача комп'ютерних дисциплін є ключовим елементом формування професійно-педагогічної компетентності та виконує різні функції на кожному з етапів розвитку.

Таблиця 2.3

Роль та складові педагогічної самоосвіти викладачів комп'ютерних дисциплін

Функція	Зміст функції
Адаптивна	Самостійна пізнавальна активність викладача, що сприяє ефективній адаптації до умов виробничої діяльності та процесу навчання студентів; реалізується через професійну практику, вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури, а також спостереження за діяльністю колег.
Компенсаторна	Спрямована на поповнення нестачі педагогічних, психологічних і методичних знань, умінь та навичок викладача комп'ютерних дисциплін.
Інформаційна	Забезпечує освоєння, систематизацію та вдосконалення знань, умінь і навичок у сфері навчання та виховання, здобутих у рамках інших форм підвищення кваліфікації; передбачає опрацювання актуальних психолого-педагогічних, методичних та комп'ютерних матеріалів, а також передового педагогічного та виробничого досвіду з подальшим застосуванням у практичній діяльності.
Розвивальна	Сприяє формуванню творчої самостійності при вирішенні педагогічних завдань, удосконаленню та цілеспрямованому використанню психолого-педагогічних знань на практиці, а також самовихованню (розвиток чуттєвості, формування переконань, критичного мислення тощо).

Самоосвітня діяльність передуює першому (пропедевтичному) етапу підвищення кваліфікації, що підвищує значення адаптивної та компенсаторної функцій самоосвіти викладача.

На пропедевтичному етапі основним завданням самоосвіти є початкове ознайомлення з основами психолого-педагогічних знань, набуття первинних умінь і навичок у педагогічній діяльності, тому провідними функціями є адаптивна та компенсаторна. Крім того, у зв'язку з необхідністю поглиблення, розширення та вдосконалення спеціальних і психолого-педагогічних знань, отриманих в організованих формах підвищення кваліфікації, а також оволодіння засобами, формами та методами педагогічного впливу, активується інформаційна функція.

На базовому та етапі вдосконалення, враховуючи завдання самоосвіти щодо формування та розвитку функціональних умінь і навичок у загальноінженерній і педагогічній діяльності, а також підвищення методичної підготовки, особливого

значення набуває реалізація компенсаторної, інформаційної та розвивальної функцій самоосвіти.

Систематизований аналіз функцій педагогічної самоосвіти на різних етапах підвищення кваліфікації представлено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз ролі та змісту функцій педагогічної самоосвіти у процесі підвищення кваліфікації викладачів комп'ютерних дисциплін

№	Етап, функції педагогічної самоосвіти	Зміст етапу / рівень знань / завдання / функції / джерела
І. Пропедевтичний етап	1. Короткий зміст етапу	Стажування за спеціальністю; початкове опанування професійної та педагогічної самоосвіти.
	2. Рівень вихідних знань та умінь	Базові знання та навички, отримані в закладі освіти, сучасні науково-технічні та технологічні знання.
	3. Основні завдання	Ознайомлення з основами психолого-педагогічних знань; набуття початкових педагогічних навичок; адаптація до колективу.
	4. Адаптивна функція	Удосконалення навичок взаємодії з колегами та студентами, визначення своєї ролі у навчально-виховному процесі, налагодження ділових контактів.
	5. Компенсаторна функція	Доповнення і поповнення знань; оволодіння психолого-педагогічними вміннями і навичками на репродуктивному рівні.
	6. Інформаційна функція	Поглиблення та систематизація знань у спеціальній та психолого-педагогічній сферах; опанування методів педагогічного впливу.
	7. Розвивальна функція	Розвиток творчої самостійності, здатності аналізувати, синтезувати інформацію та застосовувати передовий педагогічний досвід.
	8. Джерела самоосвіти	Література (технічна, психолого-педагогічна, методична), інструктивні матеріали, методичні рекомендації, програми для самоосвіти; зразки техніки та технологічних процесів; досвід колег.

Принципи педагогічної самоосвіти. Будь-який цілеспрямований процес повинен спиратися на загальні принципи, що визначають його основи, керівні ідеї та закономірності, формуючи загальний напрямок діяльності та структуру механізмів її реалізації. Тому педагогічна самоосвіта викладача комп'ютерних дисциплін, як складова його педагогічної діяльності, має базуватися на науково обґрунтованих принципах.

Аналіз думок різних дослідників у сфері педагогіки і психології (С.Г. Вершловський, Н.К. Крупська, Ю.М. Кулюткін та ін.) та вивчення особливостей процесу самоосвіти викладачів комп'ютерних дисциплін у технічних закладах освіти дозволяють сформулювати систему принципів організації педагогічної самоосвіти.

Принципи педагогічної самоосвіти розглядаються як об'єктивні і суб'єктивні керівні ідеї, дотримання яких забезпечує осмислений, організований, раціональний, динамічний і ефективний процес.

Виділяються такі основні принципи педагогічної самоосвіти:

1. Практична спрямованість – орієнтація самоосвіти на вирішення конкретних педагогічних завдань, пов'язаних із підготовкою та вихованням фахівців для виробництва. Такий підхід дозволяє реалізувати адаптивну, компенсаторну, інформаційну та розвивальну функції самоосвіти.

2. Систематичність – передбачає два аспекти:

- неперервне здійснення самоосвітньої діяльності протягом усього життя;
- дотримання послідовності та планованості у навчанні.

Реалізація принципу систематичності забезпечується наявністю організованої системи, що враховує педагогічну діяльність, розподіл вільного часу, матеріально-технічні умови та інші об'єктивні фактори.

3. Активність та критичне осмислення інформації – передбачає глибоке опрацювання здобутих знань, формування власної думки, вироблення ставлення до матеріалу і творче застосування його в педагогічній практиці. Активність охоплює інтелектуальні, моральні, соціальні та естетичні аспекти, включно з розвитком волі та характеру. Вона формує готовність викладача до самостійного і творчого вирішення

навчально-педагогічних завдань, стимулює професійну та соціально-політичну активність.

4. Диференціація самоосвіти – враховує рівень готовності викладача до педагогічної самоосвіти, який залежить від педагогічної спрямованості особистості, мотивації та навичок самоосвітньої діяльності. Визначаються початковий, середній та високий рівні готовності.

Основні фактори, що впливають на визначення рівня готовності до педагогічної самоосвіти, наведені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Ступені готовності викладачів до педагогічної самоосвіти та основні визначальні фактори

Рівні готовності до педагогічної самоосвіти	Фактори, що враховуються
Нульовий	Спрямованість особистості
Початковий	Потреби у педагогічній самоосвіті усвідомлюються частково, домінують малозначущі соціально мотиви
Середній	Схильність до педагогічної діяльності
Високий	Виражена педагогічна спрямованість

Відповідно до різних рівнів готовності до педагогічної самоосвіти визначаються й завдання, які викладачі повинні виконувати.

Для викладачів комп'ютерних дисциплін із початковим рівнем основними завданнями самоосвітньої діяльності є:

- розвиток соціальних навичок та накопичення психолого-педагогічних знань;
- набуття й удосконалення практичних умінь у педагогічній роботі;
- формування навичок самоорганізації та самоконтролю в процесі самоосвіти.

Ці завдання реалізуються переважно через адаптивну та компенсаторну функції самоосвіти.

На середньому рівні самоосвіта спрямована на поглиблення комп'ютерних і психолого-педагогічних знань, а також на розвиток професійної компетентності до локально або системно-моделюючого рівня. На цьому етапі реалізуються компенсаторна, інформаційна та розвивальна функції.

Для викладачів із високим рівнем готовності пріоритетними стають:

- вивчення сучасних проблем у сфері комп'ютерних дисциплін;
- аналіз і осмислення передових інформаційних та педагогічних технологій;
- формування стійких механізмів організації власної самоосвітньої діяльності.

На цьому рівні домінують інформаційна та розвивальна функції самоосвіти.

Взаємозв'язок самоосвіти з іншими формами підвищення кваліфікації.

Підвищення кваліфікації викладачів комп'ютерних дисциплін розглядається як соціально-педагогічна система, що об'єднує структурні та функціональні компоненти, спрямовані на підготовку фахівців для сучасного виробництва. Самоосвіта виступає як сполучна ланка між різними організованими формами та етапами підвищення кваліфікації. Можна виділити три форми самоосвіти:

1. Під час навчання на курсах підвищення кваліфікації (вивчення літератури, підготовка до семінарів і конференцій, виконання завдань до та після курсів).

2. Самостійна цільова робота, пов'язана з підготовкою до занять або конкретних заходів (конференції, наради, семінари).

3. Самоосвіта, що спрямована на підвищення рівня спеціальної, психолого-педагогічної та методичної підготовки, а також на вивчення й впровадження передового педагогічного і виробничого досвіду.

Поєднання добровільності та управління. Хоча педагогічна самоосвіта є добровільною, її ефективність підвищується за рахунок цілеспрямованого управління та контролю з боку адміністрації. Основне завдання керівництва – створення умов для самоорганізації викладача.

Педагогічний самоаналіз і самооцінка. Цей принцип забезпечує зворотний зв'язок у системі самоосвітньої діяльності та передбачає регулярний аналіз та оцінку власної педагогічної кваліфікації. Метою є визначення тих аспектів знань, умінь і навичок, які потребують удосконалення. Педагогічна кваліфікація розглядається як комплекс знань, умінь і професійно значущих рис особистості. Самоаналіз виконується на основі оцінки володіння спеціальними, психолого-педагогічними та методичними знаннями, результатів екзаменів, контролю занять, а також рекомендацій методистів і колег.

Стимулювання педагогічної самоосвіти. Проблема підвищення ефективності самоосвіти підкреслює важливість стимулювання пізнавальної активності викладача. Дослідження показують, що ефективне стимулювання досягається шляхом поєднання моральних, матеріальних і духовних чинників, дотримання принципів об'єктивності, своєчасності та відкритості заохочення. Розвинена система стимулювання педагогічної та самоосвітньої діяльності сприяє зростанню професійно-педагогічної компетентності викладачів і підготовці нового покоління інженерно-технічних фахівців для сучасного виробництва.

Висновки до розділу 2

1. Розроблена модель професійно-педагогічної компетентності (ППК) викладача спрямована на всебічний розвиток його особистості, адаптацію до швидкозмінних умов сучасного життя, психолого-педагогічну підтримку у процесі саморозвитку та забезпечення повноцінної самореалізації. Головною метою моделі є підвищення професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін.

2. Вибір особистісно-орієнтованої моделі ППК обґрунтовано наявними протиріччями між:

- традиційним навчанням та підходом, що орієнтується на особистість;
- мінливим освітнім середовищем та стійкими стереотипами викладачів щодо інновацій;
- класичними методами підготовки педагогів, спрямованими на професійну компетентність, та сучасним підходом, який охоплює розвиток особистості, збагачення загальної культури та адаптацію до динамічних умов сучасного життя.

3. Досліджено зміст, методичні засоби та різні підходи до роботи з учасниками експерименту. Основними механізмами реалізації особистісно-орієнтованої моделі є рівнево-кваліфікаційна та вікова диференціація навчання викладачів. Метою є створення організаційно-педагогічних умов для розвитку ППК, зокрема:

- свідомо поставлена викладачем мета розвитку власної ППК у навчальному процесі;
- визначення змісту дисциплін, найбільш ефективних для розвитку ППК;
- оцінювання ППК викладача студентами за допомогою спеціально розроблених діагностичних карт;
- залучення педагогів, які розуміють важливість розвитку власної ППК та володіють методиками самовдосконалення;
- наявність методики розвитку ППК через інноваційні технології з відповідними методами, формами та засобами взаємодії викладача і студентів;
- чіткі критерії та показники розвитку ППК;
- суб'єкт-суб'єктне спілкування між викладачем і студентами в рамках особистісно-орієнтованого підходу;
- організація управління розвитком ППК викладачів через інноваційні технології та гуманістичну парадигму.

4. Виділено дві основні форми роботи з викладачами:

- участь у динамічних творчих групах (за бажанням), обов'язкові виступи на семінарах і методичних об'єднаннях, участь у «круглих столах», методичних діалогах, конференціях та апробації навчально-методичних матеріалів;
- складання програм самоосвітньої діяльності, моделювання занять і позанавчальних заходів, відвідування занять, підготовка авторефератів або творчих звітів, розробка експериментальних програм, створення навчально-методичних комплексів, публікації та видавнича діяльність (посібники, рекомендації тощо).

5. Проведено комплексне теоретичне обґрунтування компонентів моделі ППК, що дозволило визначити як позитивні, так і деструктивні аспекти педагогічної діяльності та особистості викладачів комп'ютерних дисциплін залежно від їхнього педагогічного досвіду.

РОЗДІЛ 3.
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЧАСТИНА: ПЕРЕВІРКА
КОМПОНЕНТІВ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ
КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ІТ-
КУРСІВ A-LEVEL

3.1. Планування та організація експериментальної перевірки ефективності розробленої методики

У процесі проведення експериментального дослідження застосовувався комплекс теоретичних і емпіричних методів.

Основним інструментом дослідження виступав педагогічний експеримент, який можна визначити як сукупність методів, призначених для об'єктивної перевірки педагогічних гіпотез. Такий підхід дозволяє більш детально оцінити ефективність нововведень у навчанні та вихованні, порівняти вплив різних факторів на структуру педагогічного процесу та визначити оптимальні умови для виконання конкретних завдань. Експеримент надає можливість виявляти стійкі закономірності та взаємозв'язки між педагогічними явищами.

На відміну від безпосереднього спостереження за педагогічними явищами в природних умовах, експеримент дозволяє виділити конкретне явище, змінювати умови впливу на випробуваних і цілеспрямовано оцінювати наслідки цих змін [24, с.91].

До початку експерименту обов'язково розроблявся його план [34, с.25-27], що визначав загальну логіку дослідження, порядок і характер його етапів [75, с.95]. Планування забезпечує об'єктивність результатів, оскільки будь-які зміни чи доповнення в процесі проведення експерименту можуть знизити їх достовірність.

Зазвичай план експерименту включає:

- мету та завдання дослідження;
- місце і час проведення експерименту;
- характеристику учасників (кількість, способи відбору);

- опис методики проведення;
- перелік додаткових змінних, що можуть впливати на результати;
- методику обробки та інтерпретації отриманих даних [75, с.95].

Мета експерименту полягала у виявленні рівня сформованості кожного компонента професійно-педагогічної компетентності (ППК) викладачів комп'ютерних дисциплін ІТ курсів А-Level на основі розробленої моделі.

Завдання експерименту включали:

1. організацію та проведення експерименту серед викладачів комп'ютерних дисциплін;
2. впровадження розробленої методики розвитку ППК у навчальний процес;
3. систематизацію та аналіз отриманих даних;
4. популяризацію результатів і їх практичне застосування.

Експеримент проводився у ІТ курсах А-Level у містах Запоріжжя, Кривий Ріг, Одеса, Харків та Херсон.

Учасниками дослідження стали викладачі таких дисциплін: «Комутація в локальних мережах», «Структуровані кабельні системи», «Маршрутизація в ІР мережах», «Технології глобальних мереж», «Безпека комп'ютерних мереж і систем», «Лабораторія електроніки й робототехніки», «Факультативи з кібербезпеки».

Надійність результатів забезпечувалась ретельним відбором викладачів у групи за стажем педагогічної діяльності та створенням однакових умов експерименту для всіх учасників. Основним інструментом збору даних став спеціально розроблений опитувальник (Додаток А).

У ході експерименту проводилися такі процедури:

- аналіз особистісних якостей викладача;
- оцінка рівня комунікативної компетентності;
- впровадження авторської методики розвитку ППК;
- оцінка готовності до педагогічної діяльності;
- аналіз організаційно-методичних і діагностичних навичок;
- оцінка науково-дослідних умінь.

Викладачі комп'ютерних дисциплін виступали експертами власної ППК. Термін «експерт» (від лат. *expertus*) означає «досвідчений» і походить від *experire* —

«досліджувати». Це спеціаліст, якому довіряють оцінити складні або спірні ситуації, опираючись на власний професійний досвід (Гнатієнко Г.М., Снитюк В.Є.).

Важливий внесок у розвиток оцінювання якості вищої освіти внесли дослідники Архипова С.П., Лукіна Т.О., Ляшенко О.І., Сафонова В.Є., Селезньова Н.О., Субетто О.І., Фоменко Н.А., на основі яких було проведено експериментально-дослідну роботу.

3.2. Результати всебічного аналізу компонентів моделі формування професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін

Дослідно-експериментальна робота проводилася протягом навчального року на базі різних філій Комп'ютерної Академії ШАГ. У процесі експерименту було охоплено значну кількість викладачів комп'ютерних дисциплін ІТ курсів A-Level із кількох міст України. В рамках дослідження здійснювалося комплексне вивчення складових моделі професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін у технічних закладах освіти.

Мета цього комплексного дослідження полягала у:

1. Визначенні компонентів ППК, які недостатньо сформовані.
2. Виявленні складових компетентності, розвиток яких залежить від педагогічного стажу викладача.
3. Дослідженні відмінностей у самооцінці професійних навичок серед викладачів із різним досвідом роботи.
4. Розробці програми розвитку ППК викладачів комп'ютерних дисциплін на основі отриманих результатів.

Для збору та аналізу статистичних даних використовувалася біполярна різнорівнева шкала, що дозволяла кількісно оцінити результати дослідження.

Шкала оцінки показників

Добре	Задовільно	Незадовільно	не знаю
2	1	-1	0

Спершу розглянемо оцінку викладачами комп'ютерних дисциплін власної готовності до педагогічної діяльності. Підготовленість у цьому контексті характеризується низкою показників, що охоплюють знання, уміння та навички викладача технічного закладу освіти. Серед них: знання життя і виробництва, науковий кругозір, загальна культура, знання теорії предмета та зв'язків з іншими дисциплінами, знання суміжних областей, вміння вирішувати практичні завдання, знання дидактичних технологій, термінології, психолого-педагогічних основ навчання, основ теорії виховання та сучасних педагогічних технологій.

Аналіз отриманих даних показав, що зі збільшенням педагогічного стажу значно зростають знання про життя та виробництво. У той же час молодші викладачі мають перевагу у показниках наукового кругозору, загальної культури та знань теорії виховання. Найменше освоєними виявилися сучасні педагогічні технології, що підтвердилося й тестуванням: лише невелика частка викладачів змогла назвати більше кількох таких технологій. Це визначило потребу включити тему педагогічних технологій до програми підвищення професійно-педагогічної компетентності.

Професійно-педагогічна компетентність розглядається не лише як індивідуальна характеристика викладача, але й як індикатор готовності колективу до ефективного навчально-виховного процесу.

Перший компонент педагогічної діяльності – цільовий – стосується вміння викладача визначати навчальні, розвивальні та виховні цілі. Серед основних завдань: формулювання загальних цілей навчання, дидактичних цілей лекцій та тем, а також розвивальних і виховних цілей занять та позаучбових заходів. В цілому, рівень освоєння цього компонента був високим, з помітним зростанням показників у викладачів зі значним стажем. Молодші викладачі менш впевнено визначали мету виховних заходів, що пов'язано з обмеженим досвідом їх проведення.

Другий компонент – змістовний – відображає рівень оволодіння викладачем сучасними підручниками, ідеями педагогіки і психології, участь у творчій та теоретичній роботі, розвиток професійної компетентності. Дані свідчать про схожу динаміку для всіх груп викладачів щодо оволодіння новими матеріалами та ідеями, а покращення зростає зі стажем при використанні інноваційних методів, новітніх методичних прийомів та участі у семінарах і конференціях. Найвищі результати спостерігалися у самостійному розвитку професійної компетентності через самоосвіту.

Третій компонент – організаційно-методичний – охоплює здатність викладача планувати й організовувати навчально-виховну діяльність, включаючи розподіл матеріалу, підготовку лекцій, вибір методів і форм навчання, організацію сприйняття та осмислення інформації студентами, індивідуальну та групову роботу, дотримання дисципліни й темпу занять. Результати показали високий рівень засвоєння цих умінь, особливо серед викладачів із великим педагогічним досвідом.

Четвертий компонент – діагностичний – включає вміння викладача виявляти навчальні можливості студентів, особливості групи та індивідуальні потреби, аналізувати педагогічні ситуації та прогнозувати результати впливу. Дослідження показало, що цей компонент недостатньо освоєний, незважаючи на часте використання базових методів (спостереження, опитування, тестування), оскільки результати рідко піддаються систематичній обробці й аналізу.

П'ятим є комунікативний компонент, який визначає ефективність міжособистісного спілкування викладача зі студентами, колегами та адміністрацією. Він включає створення сприятливої морально-психологічної атмосфери, підтримання доброзичливих взаємин, вирішення конфліктів, розвиток колективу, організацію впливу на студентів та демонстрацію прикладу власної поведінки. Ефективна комунікація сприяє згуртованості колективу та підвищує успішність навчально-виховного процесу.

У ході дослідження було виявлено, що окремі елементи комунікативного компонента педагогічної діяльності залишаються стабільними незалежно від стажу роботи викладача. Молодші викладачі виявляють меншу критичність до оточення, а також недостатньо опанували навички переконання як студентів, так і їхніх батьків.

Крім того, вони менш ефективні у формуванні згуртованого студентського колективу, що зумовлено відсутністю у більшості молодших викладачів обов'язків керівника групи.

Стимулююче-регулюючий компонент охоплює управлінські аспекти діяльності викладача, зокрема використання педагогічних стимулів: встановлення вимог, заохочення, критика невдач, створення громадської думки, виклик інтересу та розкриття практичної і соціальної значимості навчання, збір інформації про хід навчального процесу та регулювання діяльності студентів і власної діяльності відповідно до ситуації.

Результати дослідження показали, що всі групи викладачів однаково опанували стимулюючі види діяльності, такі як виклик інтересу та пояснення практичної і соціальної значимості навчання. Показники вдосконалення у пред'явленні вимог і критиці невдач зростають зі стажем. Викладачі молодшої групи ще недостатньо володіють збором інформації про відповідність навчання плану та регулюванням діяльності студентів, але водночас краще справляються з регулюванням темпу занять відповідно до можливостей групи. Загалом, стимулююче-регулюючі вміння покращуються із збільшенням стажу, хоча у всіх групах спостерігаються певні індивідуальні відмінності.

Контрольно-оцінний компонент педагогічної діяльності включає організацію контролю за поведінкою та навчальною діяльністю студентів, проведення усних опитувань, контрольних і самостійних робіт, перевірку домашніх завдань, планування обліку знань, виставлення та обґрунтування оцінок, тактовність під час оцінювання та здійснення самоконтролю. Дослідження показало, що вміння у цій сфері значно покращуються зі стажем. Найбільш помітний ріст спостерігається в плануванні обліку знань, контролі за роботою невстигаючих та перевірці домашніх завдань. У деяких видах діяльності розбіжності між групами мінімальні: наприклад, у виставленні оцінок результати молодшої та середньої групи близькі, а в організації контрольних робіт та самоконтролю – середньої та старшої груп.

Розподіл педагогів за рівнем професійно-педагогічної компетентності здійснювався на основі самооцінки освоєння кожного з блоків компетентності: комунікативного, стимулююче-регулюючого, контрольно-оцінного та організаційно-

методичного. На основі проведених діагностичних заходів було сформовано узагальнені результати, що дозволяють оцінити динаміку розвитку компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін.

Таблиця 3.2

Рівень засвоєння викладачами компонентів професійно-педагогічної компетентності

Рівні ППК	Блоки професійно-педагогічної компетентності											
	особистісний			інтелектуальний			функціонально-предметний			адаптивний		
	педстаж											
	До 5 років	Від 6 до 15	Понад 15	До 5 років	Від 6 до 15	Понад 15	До 5 років	Від 6 до 15	Понад 15	До 5 років	Від 6 до 15	Понад 15
Високій	32	50	48	29	47	40	26	55	51	22	54	46
Середній	38	34	33	34	42	39	36	30	32	30	36	40
Низький	30	16	19	37	11	21	38	15	17	48	10	14

Таблиця 3.3 містить словесний опис рівнів професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін.

Таблиця 3.3

Категорії професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін

Рівні	Особистісний	Інтелектуальний	Функціонально-предметний	Адаптивний
Високий	Відзначається ввічливістю, емпатією, здатністю долати труднощі, доброзичливим ставленням і педагогічною інтуїцією.	Використовує сучасні наукові досягнення, проявляє творчість у мисленні, вміє ефективно застосовувати як вітчизняні, так і зарубіжні методики навчання.	Вміє формулювати дидактичні, розвиваючі та виховні цілі, має добре розвинені гностичні, проектні, конструктивні, організаційні та комунікативні навички.	Встановлює гарні стосунки зі студентами, колегами, адміністрацією; має високий рівень професійних умінь та сформовані важливі професійні якості.
Середній	Можливі невеликі порушення педагогічного такту, рівень емпатії варіюється, іноді виникають труднощі у подоланні проблем.	Знає зв'язки свого предмета з іншими науками, проявляє творчість у мисленні, використовує базові технології навчання.	Вміє ставити дидактичні та розвиваючі цілі, але організація заняття та ефективність роботи з групою може бути недостатньою.	Іноді не передбачає конфліктних ситуацій, критично ставиться до оточуючих, володіння професійними знаннями та навичками не завжди високого рівня.
Низький	Відзначається порушенням педагогічного такту, надмірна або недостатня емпатія, невпевненість у собі.	Використання сучасних наукових досягнень епізодичне, сучасні освітні технології практично не застосовуються, творчий підхід обмежений.	Маються труднощі у постановці цілей навчання, низький рівень організації сприйняття матеріалу, проблеми з аналізом контрольних робіт та вибором методів педагогічного впливу.	Ускладнене регулювання власної діяльності у спілкуванні, важко передбачати поведінку студентів, професійні якості та знання сформовані недостатньо.

Інформацію з таблиці 3.2 усереднюють за педагогічним стажем та подають у вигляді таблиці 3.4..

Таблиця 3.4

Середні показники рівня розвитку блоків ППК викладачів за педагогічним стажем (у %)

Рівні ППК	Блоки ППК			
	Особистісний	Інтелектуальний	Функціонально-предметний	Адаптивний
<i>високий</i>	46,7	40,3	47,8	46,4
<i>середній</i>	33,7	39,4	30,6	34,5
<i>низький</i>	19,6	20,3	21,6	19,1

На основі даних таблиці 3.4 побудовано діаграму (рис. 3.1)..

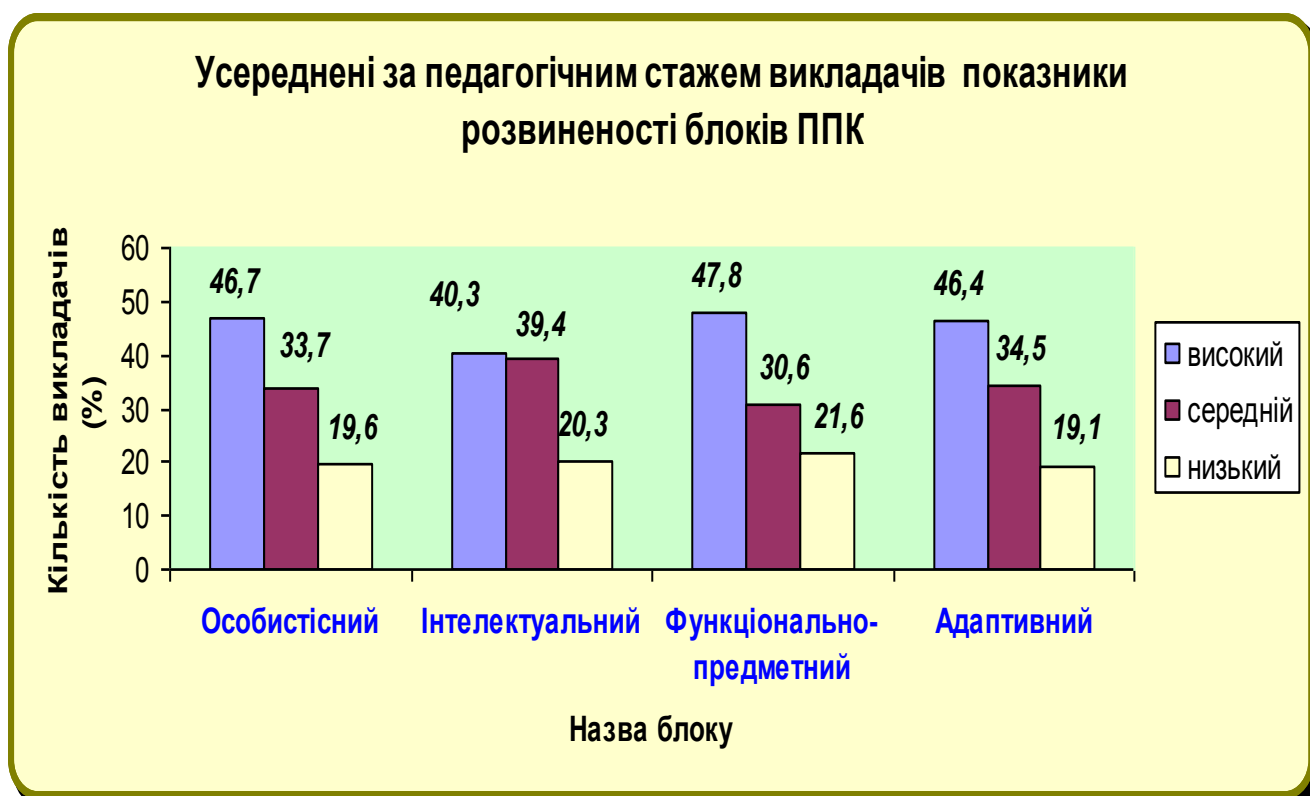

Рис. 3.1. Відсоткові показники розвитку блоків ППК у викладачів з урахуванням стажу роботи

Таблиця 3.5 містить усереднені показники сформованості блоків ППК у викладачів з різним педагогічним стажем.

Таблиця 3.5

Усереднені за блоками ППК значення рівнів компетентності викладачів залежно від стажу роботи (у %)

Рівні ППК	Педагогічний стаж		
	до 5 років	5 – 15 років	понад 15 років
високий	26,5	52,5	46,5
середній	34,3	33,5	36,8
низький	39,2	14,0	16,7

Виходячи з інформації таблиці 3.4, побудовано діаграму (рис. 3.2)..

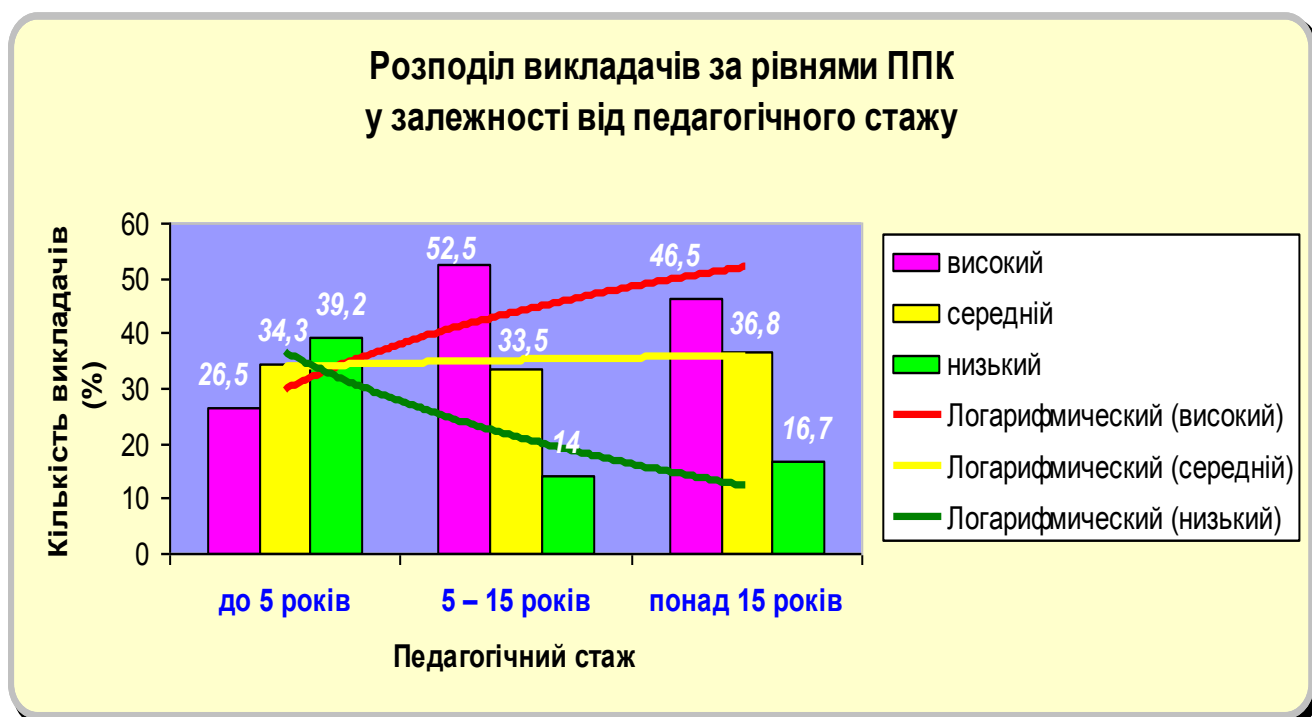

Рис. 3.2. Співвідношення рівнів ППК серед викладачів залежно від їхнього педагогічного стажу

Згідно з отриманими даними, високий рівень сформованості професійно-педагогічної компетентності (ППК) спостерігається у 45,3%

викладачів, які брали участь у діагностичному експерименті; середній рівень – у 34,5%, а низький – у 20,2% викладачів.

Результати проведеного експерименту дозволяють виявити як позитивні, так і проблемні аспекти педагогічної діяльності та особистісних характеристик викладачів комп'ютерних дисциплін залежно від їхнього педагогічного стажу. Це дає змогу сформулювати рекомендації щодо організації методичної роботи з педагогами. Дані, представлені у таблицях та на діаграмах, підтверджують наявність зазначених аспектів і демонструють особливості викладачів у контексті стажу роботи. Аналіз цих даних дозволяє визначити загальні тенденції розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів.

1. Найбільша частка викладачів з низьким рівнем ППК зосереджена у групі з найменшим педагогічним стажем (до 5 років).

2. Перехід до середньої групи за стажем (5–15 років) супроводжується суттєвим зростанням рівня ППК; подальше збільшення стажу практично не впливає на кількість викладачів із низьким рівнем компетентності (див. лінії тренду на рис. 3.2). Це дозволяє зробити висновок, що найбільш сприятливим періодом для підвищення ППК є початковий етап професійної діяльності, коли педагогічні заходи будуть найбільш ефективними.

3. Частка викладачів із середнім рівнем ППК залишається майже незмінною зі збільшенням педагогічного стажу (див. лінію тренду на рис. 3.2).

4. Найбільша концентрація викладачів із високим рівнем ППК спостерігається серед педагогів із стажем 5–10 років. Подальше зростання стажу супроводжується невеликим зменшенням цієї частки, що можна пояснити змінами психофізіологічних характеристик педагогів. На основі цього запропоновано відповідні методичні рекомендації.

У результаті проведеного дослідження та застосування статистичних методів обробки даних зроблено наведені висновки.

Висновки до розділу 3

1. Виявлено показники професійно-педагогічної компетентності викладачів комп'ютерних дисциплін сучасних технічних закладів освіти, які потребують додаткового розвитку. До них належать: знання сучасних педагогічних технологій, участь у конференціях та семінарах, а також здатність обирати ефективні засоби педагогічного впливу.

2. Визначено показники ППК, які викладачі опанували краще. Серед них: глибоке знання теорії предмета, вміння ставити освітні, виховні та розвиваючі цілі, прагнення до самоосвіти, здатність створювати сприятливу морально-психологічну атмосферу під час навчання, дотримання педагогічного такту, а також обізнаність у актуальних проблемах технічного закладу.

3. Проведено порівняльний аналіз успішності професійної діяльності викладачів залежно від педагогічного стажу. Найбільша частка викладачів із низьким рівнем ППК спостерігається серед педагогів із стажем до 5 років. Під час переходу до середньої групи (5–15 років стажу) рівень ППК значно підвищується, а подальше збільшення стажу практично не впливає на кількість викладачів із низьким рівнем розвитку ППК. Це дозволяє зробити висновок, що найбільш сприятливим періодом для підвищення ППК є початковий етап професійної діяльності. Частка викладачів із середнім рівнем ППК залишається майже незмінною зі збільшенням стажу. Найбільша частка викладачів із високим рівнем ППК спостерігається серед педагогів зі стажем 5–10 років; при подальшому зростанні стажу ця частка дещо зменшується, що можна пояснити змінами психофізіологічних характеристик викладача.

4. Виявлено компоненти педагогічної діяльності, що залишаються стабільними незалежно від досвіду роботи. До них належать: тактовне вирішення конфліктних ситуацій, встановлення правильних взаємин зі студентами, колегами та адміністрацією, оволодіння новими підручниками та

сучасними ідеями педагогіки й психології, а також здатність підтримувати інтерес студентів до навчання.

ВИСНОВКИ

Соціально-економічні трансформації в Україні та орієнтація економіки на світовий ринок обумовлюють необхідність підвищення якості підготовки спеціалістів комп'ютерного профілю. У цьому контексті ключову роль відіграє професійно-педагогічна компетентність (ППК) викладачів комп'ютерних дисциплін у вищих технічних закладах освіти. Тому питання розвитку ППК викладачів комп'ютерних дисциплін є особливо актуальним. Недостатня кількість теоретичних і практичних досліджень у цій сфері та недосконалість системи підвищення кваліфікації викладачів (психолого-педагогічний компонент) визначили вибір теми дослідження. Відповідно до мети дипломної роботи було реалізовано три завдання дослідження, що дозволило сформулювати наступні висновки.

1. Професійно-педагогічна компетентність викладача комп'ютерних дисциплін є складною, багаторівневою структурою психічних характеристик, яка формується шляхом інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь та значущих особистісних якостей. Вона відзначається мобільністю, гнучкістю та критичністю мислення. ППК є інтеграційною характеристикою діяльності викладача і виступає функціонально-предметним аспектом інтелекту, що реалізується через професійні та педагогічні навички, спрямовані на вирішення педагогічних завдань. Аналіз структури ППК дозволив виділити такі блоки:

- Особистісний – властивості особистості викладача, що визначають його розвиток і стійкі особливості поведінки.
- Інтелектуальний – уміння раціоналізувати мислення, знання правил виконання дій, самоконтроль.
- Функціонально-предметний – здібності, що забезпечують орієнтацію в педагогічній діяльності та методи її виконання.
- Адаптивний – формування індивідуального стилю діяльності та мислення викладача.

2. Встановлено, що більшість викладачів не мають спеціальної психолого-педагогічної підготовки. Це потребує корекції педагогічної діяльності, особливо для викладачів професійно-орієнтованих та спеціальних циклів дисциплін, а також тих, хто прийшов з виробництва або отримав підготовку в аспірантурі за комп'ютерними спеціальностями. Розвиток ППК залежить від потреб і інтересів викладача, педагогічної ситуації, мотивації, волі, інтелекту, пізнавальних процесів, професійної самосвідомості та педагогічних здібностей.

3. Розроблено модель ППК викладача комп'ютерних дисциплін на основі трьох базових компонентів: особистісного, діяльнісного та комунікативного. Кожен компонент включає:

- Особистісний – ставлення до людей, праці, себе; інтелектуальні, мовні, вольові, моральні якості; суспільна активність; мотиви діяльності.
- Діяльнісний – цільовий, акмеологічний, організаційно-методичний, діагностичний, стимулююче-регулюючий, контрольно-оцінювальний, науково-дослідний компоненти; підготовленість до педагогічної діяльності.
- Комунікативний – створення сприятливої морально-психологічної атмосфери, доброзичливі взаємини зі студентами та колегами, попередження конфліктів, тактовне їх вирішення, критичність щодо оточуючих, організація колективної взаємодії, приклад власної поведінки, вміння переконувати студентів і батьків.

4. Для комплексного аналізу ППК уточнено критерії та показники її розвитку, згруповані за напрямками:

- Психолого-педагогічна підготовка – рівень знань та професійних умінь.
- Індивідуальна сфера – професійна самосвідомість, розвиток здібностей, адекватність самооцінки.
- Емоційно-вольова сфера – самостійність, самоорганізація, готовність до самоосвіти, саморегуляція.

– Мотиваційна сфера – внутрішня мотивація, спрямованість на педагогічну діяльність.

Виділено рівні розвитку ППК: високий, середній, низький. Експеримент показав, що більшість викладачів має середній та низький рівень ППК.

5. Теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови розвитку ППК:

1. наявність свідомо визначеної мети розвитку ППК;
2. визначення змісту дисциплін для ефективного розвитку ППК;
3. оцінювання студентами ППК викладачів через спеціальні діагностичні карти;
4. залучення педагогів, які усвідомлюють важливість розвитку ППК і володіють методиками самовдосконалення;
5. розробка методики розвитку ППК із використанням інноваційних технологій;
6. наявність чітких критеріїв оцінки рівня ППК;
7. суб'єкт-суб'єктне спілкування з особистісно-орієнтованим підходом;
8. організація управління розвитком ППК на основі інновацій та гуманістичної парадигми.

Ефективність розвитку ППК залежить від реалізації та взаємодії зазначених умов.

6. Визначено найбільш сприятливий період для підвищення ППК – перші 5 років педагогічної діяльності.

Теоретичне та експериментальне дослідження підтвердило гіпотезу, досягнення мети та реалізацію завдань роботи. Запропоновані підходи до вдосконалення ППК не охоплюють усіх аспектів, перспективним є подальший аналіз ефективного опанування професійними вміннями з урахуванням акмеологічних аспектів розвитку особистості та розробка ефективних дидактичних технологій для регламентованого навчально-виховного процесу в технічних закладах освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва І. М. Принципи педагогічної фасилітації / І. М. Авдєєва // Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К. : Главник, 2005. – Вип. 26. В 4-х т., т. . – С. 24–28.
2. Антоненко І. Формування конфліктологічної компетентності майбутніх соціальних педагогів [Електронний ресурс] / І. Антоненко. – Режим доступу: <http://www.kspu.kr.ua/download/nauk>
3. Антонов Г. В. Педагогічні засади запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховному середовищі вищого навчального закладу [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Антонов Геннадій Валентинович ; Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2006. – 21 с.
4. Антонченко М.А. Інформаційна культура як складова загальнолюдської культури / М.А. Антонченко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. Наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – № 1(8). – С.161-166.
5. Архипова М. В. Модель формування дослідницької компетентності майбутнього інженера-педагога [Електронний Ресурс] / М. В. Архипова. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VChdpu/ped/
6. Баловсяк Н. Інформаційна компетентність фахівця / Н. Баловсяк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 5. – С. 21-28.
7. Бібік Н.В. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За загальною редакцією О.В. Овчарук. –К.: «К.І.С.», 2004. – С. 45-50.

8. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко.-К.:ВАТ «Книжкова друкарня наукової книги», 2004. – 112 с
9. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: [навч. пос.] / Н. Ю. Бутенко. – К., 2005. – 336 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) ; уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови 170 000 слів [укл. і головн. ред. В.Т.Бусел]. – К. : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
12. Віаніс-Трофименко К. Б. Підвищення професійної компетентності педагога / К. Б. Віаніс-Трофименко, Г. В. Лісовенко. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 176 с.
13. Галузяк В. М. Педагогіка: Навчальний посібник. 5-е вид., випр. і доп. / В. М. Галузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – 400 с.
14. Галузяк В. М. Педагогічна діагностика: курс лекцій / В.М. Галузяк, І.Л. Холковська. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – 164 с.
15. Галузяк В. М. Педагогічна конфліктологія: навчальний посібник / В. М. Галузяк, І.Л. Холковська. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – 208 с.
16. Галузяк В. М. Рефлексія у структурі особистісно-професійної зрілості вчителя / В. М. Галузяк // Теорія і практика управління соціальними системами // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2008. – №4. – С. 17-25.
17. Галузяк В. М. Розвиток професійної самосвідомості студентів вищих навчальних закладів: монографія / В. М. Галузяк, К.В. Добровольська. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – 256 с.
18. Галузяк В. М. Сутність і структура педагогічної компетентності вчителя / В. М. Галузяк // Наукові записки Вінницького державного

педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія». Випуск 48. – Вінниця, 2016. – С. 37-46.

19. Гіренко С. П. Практична конфліктологія [Текст] : навч. посіб. / С. П. Гіренко ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : [ХНУВС], 2010. – 184 с.

20. Головань М. С. Модель формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки / М. С. Головань // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – № 5 (23). – С. 196-205.

21. Головань М. С. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність» / М. С. Головань, В. В. Яценко // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць. Випуск VII. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2012. – С. 55–62.

22. Головань М.С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять / М.С. Головань // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2011. – №8. – С. 224-233.

23. Головань М. С. Компетентнісний підхід як методологічна основа вищої професійної освіти / М. С. Головань // Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 1. – Рівне: РДГУ, 2011. – С. 53 – 56.

24. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів / М. Гончарова-Горянська // Рідна школа. – 2004. – №7-8. – С. 14-21.

25. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: монографія. – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 410 с.

26. Демешкант Н. А. Розвиток дослідницьких умінь як основа формування наукового світогляду студентів вищих навчальних закладів / Н. А. Демешкант // Нові технології навчання. Науковометодичний збірник – К. : 2007. – Вип. 47. – С. 23 – 25.

27. Дзюба Т. Конфліктологічна компетентність директора школи / Т. Дзюба // Шлях освіти. – 2004. – №1. – С. 29-34.

28. Добродін В.Г. Педагогічна майстерність учителя / В. Г. Добродін – К., 2006. – 520 с.
29. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка вчителя до педагогічної діяльності : монографія / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 192 с.
30. Елькін М. В. Основи конфліктології: діяльність менеджера з попередження та розв'язання конфліктів в закладах освіти [Текст] : дисципліна за вибором магістранта : [навч. посіб.] / Елькін М. В., Окса М. М. ; Мелітоп. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького, Каф. педагогіки і пед. майстерності. – Мелітополь : МДПУ, 2012. – 112 с
31. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України, головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
32. Ємельяненко Л.М. Управління конфліктами [Текст] : підручник / Л. М. Ємельяненко, О. В. Сімоходська ; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2011. – 339 с.
33. Зіборова В.В. Формування інформаційної компетентності викладача / В.В. Зіборова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 8 (195). – С. 64-68.
34. Інноваційні технології навчання в умовах інформатизації освіти / Р.С. Гуревич, М.М. Козяр, М.Ю. Кадемія, Л.С. Шевченко; за ред. членкор. НАПН України Р.С. Гуревича. – Львів: ЛДУБЖД, 2015. – 396 с.
35. Іншомовна компетентність як передумова професійного розвитку педагога [Електронний ресурс] / О. В. Нечипорук // Педагогічний пошук. – 2014. – № 2. – С. 16-18. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2014_2_6.
36. Карамушка Л.М. Управління конфліктами в освітніх організаціях [Текст] / Людмила Карамушка. – К.: Шкільний світ, 2011. – 124 с.
37. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.

наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Лариса Георгіївна Карпова. – Харків, 2004. – 27 с.

38. Касьянова О. В. Формування комунікативної компетентності молодших підлітків в громадянських дитячих об'єднаннях: дис. на здобуття канд. пед. наук / О.В. Касьянова. – К., 2011. – 220 с.

39. Кляп М. Структура та зміст конфліктологічної компетентності [Електронний ресурс] / М. Кляп. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pippo/2010_5/Kliap

40. Козич І. В. Виховання толерантності – основа формування конфліктологічної компетентності майбутнього викладача вищої школи / І. В. Козич // Проблеми сучасної педагогічної освіти : [зб. ст.]. – Ялта : РВВ КГУ, 2005. – Вип. 8, ч. 1. – С. 179–185. – (Сер. : Педагогіка і психологія).

41. Козич І. В. Формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури. Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 [Електронний ресурс] / І. В. Козич / Запорізький національний ун-т. – К., 2008. – 24 с. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/464698/>

42. Кондрашихіна О. О. Формування здатності до фасилітаційних впливів у майбутніх практичних психологів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук / О. О. Кондрашихіна. – К., 2004. – 20 с.

43. Корніяка О.М. Вивчення розвитку комунікативної компетентності студентів //Психолінгвістика: Зб. наук. праць ДВНЗ “ПереяславХмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди”. – Переяслав-Хмельницький: ПП“СКД”, 2009. – Вип. 3. – С.60-69.

44. Корніяка О.М. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності педагогів і психологів у період їх професійної адаптації // Психолінгвістика: Зб. наук. праць ДВНЗ “ПереяславХмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди”. – Переяслав-Хмельницький: ПП “СКД”, 2010. – Вип. 7. – С.31-40.

45. Корніяка О.М. Психологія розвитку комунікативної компетентності на різних етапах професійного становлення особистості //

Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України/ За ред. акад. С.Д. Максименка. – К., 2012. – Вип.39. – С. 211-223.

46. Кучай О.В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти / О.В. Кучай // Рідна школа. – 2009. – №11. – С. 44-48.

47. Лепіхова Л. Соціально-психологічна компетентність у психологічній взаємодії / Л. Лепіхова // Вища освіта України. – 2004. – №3. – С. 32-40.

48. Ліщинська О. Модель здорової соціальної взаємодії в інформаційному просторі / О.Ліщинська // Соціальна психологія. – 2005.– № 6. – С. 105 – 109.

49. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів освіти / В.І. Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів: Матеріали міжвузівської наук.-практ. конф. – Харків: ОВС, 2002. – С. 164 -169.

50. Лукашенко А. О. Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності вчителя / А. О. Лукашенко // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. – Х. : ХДПУ, 2003. – Вип. 24. – С. 79–87.

51. Макаренко С.С. Психологічні умови розвитку комунікативної компетентності учителя : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / С.С. Макаренко. – К., 2001. – 180 с.

52. Макоєд Н.О. Формування у майбутніх інженерів умінь перекладу фахових текстів із застосуванням комп'ютерних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. О. Макоєд. – Одеса, 2002 – С. 6-7.

53. Миронова О. М. Конфліктологія [Текст] : навч. посіб. / Миронова О. М., Мазоренко О. В. ; Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : Вид. ХНЭУ, 2011. – 168 с.

54. Нагорна Н.В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції / Н.В. Нагорна // Виховання і культура. – 2007. – №1-2. – С. 266-268.

55. Нова школа – простір освітніх можливостей: проект для обговорення. – К., 2016. – С. 13.

56. Носков В. І. Компетентність як складова підготовки фахівців у гуманітарному вищому навчальному закладі / Носков В. І., Кальянов А. В., Єфросиніна О. В. // Соціальна психологія : Український науковий журнал. – 2006. – № 5. – С.110 – 121.

57. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // «Директор школи. Україна». – 2005. – №3-4. – 21 -27

58. Пелагейченко В. Ключові компоненти компетентності вчителя /В. Пелагейченко // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. –2009. – № 2. – С. 55–60.

59. Петухова Л. Є. Теоретико-методичні засади формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Любов Євгенівна Петухова. – Одеса, 2009. – 564 с.

60. Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів / І.П. Підласий. – К., 1998. – 150 с.

61. Пірен М. І. Конфлікти в системі управлінської взаємодії: шляхи розв'язання та попередження [Текст] : навч. посіб. / М. І. Пірен, В. А. Ребкало ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові Україн, Каф. держ. політики та упр. політ. процесами. – К. : [НАДУ], 2009. – 95 с.

62. Пов'якель Н. І. Ціннісні орієнтації у подоланні конфліктних форм поведінки студентів [Текст] : монографія / Н. І. Пов'якель, Л. О. Котлова. – Умань : Жовтий О. О., 2011. – 143 с.

63. Пометун О. І Компетентністний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. І. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.

64. Раков С.А. Сучасний учитель інформатики: кваліфікація і вимоги / С.А. Раков // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005. – №3. – С. 35-38. 1
65. Рамський Ю.С. Формування інформаційної культури особи – пріоритетне завдання сучасної освітньої діяльності / Ю.С. Рамський // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – № 1(8). – С.19-42.
66. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І.В. Родигіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.
67. Скворцова С. О. Професійна компетентність учителя: зміст поняття / С. О. Скворцова // Наука і освіта. – 2009. – № 4. – С. 93-96.
68. Скульський Р.П. Вчитися бути вчителем / Р. П. Скульський. – К.: Педагогіка, 2008. – 155 с.
69. Стрельников В. Компоненти професійної компетентності викладача вищої школи/ В.Ю. Стрельников // Наукові записки ПОППО: Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника. – 2011. – Випуск 2. – 184 с.
70. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. А. Сура. – Луганськ, 2005. – 20 с.
71. Трубачова С.Е. Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі / С.Е. Трубачова // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: „К.І.С.”, 2004. – С.53-56.
72. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17 квітня 2002 року № 347/2002.
73. Фісун О. В. Формування фасилітуючої позиції вчителя у системі науково-методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу / О. В. Фісун // Педагогіка і психологія. – 2010. – Вип. 36. – С. 20–27.

74. Холковська І.Л. Формування конфліктологічної компетентності вчителя як педагогічна проблема / І.Л. Холковська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. - Вип. 33. - Вінниця, 2010. - С. 354-359.

75. Холковська І.Л. Компетентнісний підхід у системі конфліктологічної підготовки педагогів / І.Л. Холковська // Харківська гуманітарно-педагогічна академія: Зб. наук праць. – Харків, 2012. – С. 112-119.

76. Холковська І.Л. Діагностика загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів / І.Л. Холковська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія». Випуск 44. – Вінниця, 2015. – С. 214- 218.

77. Черемис І. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції / І. Черемис // Вища освіта України.– 2006.– №2.– С.84-88.

78. Шумовецька С. П. Формування мовної культури особистості у військовому вузі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. П. Шумовецька. – Хмельницький, 1999. – 233 с.

79. Щербатюк Л. Б. Професійна компетентність майбутніх інженерівмеханіків – складна динамічна система / Л. Б. Щербатюк, С. М. Щербатюк // Вісник Черкаського університету. Серія. Педагогічні науки. – 2009. – Вип. 165. – С. 45–49.

ДОДАТОК

Характеристики викладача технічного закладу освіти

Загальні відомості про викладача

1. Вік _____ років 2. Педстаж _____ років
3. Закінчив(ла) _____
4. Спеціальність _____

Якості особистості викладача

[illegible]

Б) вміння долати труднощі													
7. Моральні якості:													
А) обов'язок													
Б) дисциплінованість													
В) чесність													
Г) справедливість													
Д) вірність слову													
Е) акуратність													
Ж) обов'язковість													
8. Суспільна активність													
А) розвиток політичної культури													
Б) участь у виборних органах													
В) вміння працювати з людьми													
Г) участь в діяльності політичних партій													
9. Мотиви діяльності викладача:													
А) бажання принести максимальну користь суспільству													
Б) потреба творчості													
В) прагнення самоствердитися у колективі													
Г) інші мотиви (написати)													

Підготованість до педагогічної діяльності

Знання, вміння та навички	Рівень підготовленості (відмітити)			
	Добре	Задовільно	Незадовільно	Не знаю
1	2	3	4	5
1. Знання життя, виробництва				
2. Науковий кругозір				
3. Загальна культура				
4. Знання теорії предмету				
5. Знання зв'язків предмету з іншими науковими та практичними застосуваннями				
6. Знання в галузі суміжних дисциплін				
7. Вміння вирішувати практичні завдання				
8. Знання дидактичних технологій				
9. Знання термінології				
10. Знання психопедагогічних основ навчання				
11. Знання теорії виховання				
12. Знання сучасних педагогічних технологій				

Основні компоненти педагогічної діяльності

1. Цільовий компонент педагогічної діяльності

Види діяльності	Засвоєні викладачем			
	Добре	Задовільно	Незадовільно	Не знаю
1	2	3	4	5
Визначення:				
1) загальних цілей навчання та виховання				
2) дидактичної мети одного заняття, теми				
3) виховної мети теми				
4) виховної мети заняття				
5) розвиваючої мети теми				
6) розвиваючої мети заняття				
7) мети виховного заходу				

2. Акмеологічний компонент педагогічної діяльності

Види діяльності	Засвоєні викладачем			
	Добре	Задовільно	Незадовільно	Не знаю
1. Оволодіння:				
1) змістом нових підручників та задачників				
2) ідеями сучасної педагогіки та психології				
3) інноваційним досвідом навчання				
4) новітніми методичними прийомами				
2. Теоретична робота творчого характеру (реферати, доповіді, статті з питань педагогіки, психології та методики)				
3. Розширення професійної компетентності:				
1) самоосвіта				
2) праця в метод-об'єднаннях різних рівнів				
3) участь у науково-практичних конференціях				
4) участь у роботі семінарів				
5) інші форми				

3. Організаційно-методичний компонент педагогічної діяльності

Види діяльності	Засвоєні викладачем			
	Добре	Задовільно	Незадовільно	Не знаю
1	2	3	4	5
1. Розподіл матеріалу по лекціях				
2. Складання плану - конспекту заняття				
3. Підбір теоретичного матеріалу до заняття				
4. Підбір системи задач та вправ				
5. Підбір дидактичного матеріалу до уроку				
6. Вибір форм та методів викладу матеріалу				
7. Постановка мети та забезпечення сприйняття її учнями				
8. Організація сприйняття того, що вивчається				
9. Організація осмислення учбової інформації				
10. Організація закріплення та застосування на практиці отриманих знань				
11. Розмаїтість в композиції заняття				
12. Організація власної діяльності на занятті				
13. Організація колективної діяльності студентів				
14. Сполучення індивідуальної та групової роботи студентів				
15. Підтримка необхідного темпу лекції				
16. Підтримка дисципліни				
17. Організація індивідуально-диференційованого підходу до студентів				

4. Діагностичний компонент педагогічної діяльності

Види діяльності	Засвоєні викладачем			
	Добре	Задовільно	Незадовільно	Не знаю
1	2	3	4	5
1 . Вивчення учбових можливостей різних груп студентів:				
А) добре встигаючих				
Б) задовільно встигаючих				
В) відстаючих у навчанні, нужденних в корекційній допомозі				
2. Вивчення психологічних особливостей різних груп студентів:				
А) добре встигаючих				
Б) задовільно встигаючих				
В) відстаючих у навчанні				
Г) недисциплінованих				
3. Вивчення особливостей групи колективу				
4. Врахування учбових особливостей студентів у практичній роботі				
5. Врахування особливостей класу у практичній роботі				
6. Вияв причин невихованості				
7. Вияв причин прояву негативних рис характеру				
8. Аналіз педагогічної ситуації				
9. Вибір засобів педагогічного впливу				
10. Передбачення результатів педагогічного впливу				
11 . Запобігання утруднень студентів				
12. Передбачення поведінки студентів				

5. Комунікативний компонент педагогічної діяльності

Види діяльності	Засвоєні викладачем			
	Добре	Задовільно	Незадовільно	Не знаю
1	2	3	4	5
1. Створення сприятливої морально-психологічної атмосфери у процесі навчання				
2. Встановлення доброзичливих відносин у процесі навчання:				
А) з добре встигаючими студентами				
Б) з задовільно встигаючими студентами				
В) з відстаючими студентами				
Г) з недисциплінованими студентами				
3. Встановлення доброзичливих відносин зі студентами у позаурочний час (праця, дозвілля)				
4. Витримка у спілкуванні з людьми				
5. Попередження виникнення конфліктних ситуацій				
6. Тактовне вирішення конфліктних ситуацій				
7. Критичність стосовно оточуючих				
8. Встановлення правильних стосунків:				
А) з колегами				
Б) з адміністрацією, інспектуючими особами				
В) з батьками студентів				
9. Згуртування студентського колективу				
10. Організація впливу колективу на окремих студентів				
11. Власна поведінка — приклад для студентів				
12. Переконання: А) студентів				
Б) батьків студентів				

6. Стимулюючи-регулюючий компонент педагогічної діяльності

Види діяльності	Засвоєні викладачем			
	Добре	Задовільно	Незадовільно	Не знаю
1	2	3	4	5
1. Використання у якості стимулів наступних засобів педагогічного впливу:				
А) пред'явлення вимог				
Б) осудження невдач				
В) заохочення				
Г) створення суспільної думки				
Д) збудження інтересу, цікавість				
Е) відкриття життєво-практичної значущості навчання				
Ж) відкриття суспільної значущості навчання				
2. Збір інформації про відповідність навчання до наміченого плану				
3. Регулювання діяльності студентів на основі отриманої інформації				
4. Регулювання власної діяльності на основі отриманої інформації				
5. Регулювання діяльності студентів при зміні ситуації				
6. Регулювання темпу навчання з урахуванням можливостей групи				
7. Корегування початкового плану у зв'язку зі зміною ситуації				
8. Зміна характеру завдань окремими студентами				
9. Організація саморегулювання в процесі навчання				

7. Контрольно-оціночний компонент педагогічної діяльності

Види діяльності	Засвоєні викладачем			
	Добре	Задовільно	Незадовільно	Не знаю
1	2	3	4	5
1. Організація контролю за поведінкою студентів				
2. Організація усного опитування у групі				
3. Організація контрольних та самостійних робіт				
4. Перевірка контрольних та самостійних робіт				
5. Аналіз контрольних та самостійних робіт				
6. Перевірка домашніх робіт студентів				
7. Планування урахування знань				
8. Виставлення оцінки				
9. Обґрунтування оцінки				
10. Дотримання такту при оцінюванні знань студентів				
11. Більш частий контроль за навчальною роботою слабковстигаючих				
12. Створення найбільш сприятливої обстановки при контролі слабковстигаючих				
13. Здійснення самоконтролю				

8. Науково-дослідна компетентність

Види діяльності	Засвоєні викладачем			
	Добре	Задовільно	Незадовільно	Не знаю
1	2	3	4	5
1. Знання нагальних проблем професійної підготовки студентів у навчального закладу				
2. Знання теорії педагогічного дослідження				
3. Знання видів педагогічного дослідження:				
А) історико-педагогічне				
Б) методологічне				
В) порівнювально-педагогічне				
Г) експериментальне				
Д) науково-методологічне				
4. Розуміння етапів педагогічного дослідження				
5. Знання методів педагогічного дослідження				